

N. 5. ir 6.

Tilžėje.
Už gegužį ir jaunį.

1884.

Antras **AUSZRA.** metas.

Laikrasztis, iszleidžiamas Lietuvos milėtoju.

„Auszra“ iszaina Tilžėje 20. kožno mėnesio pavizdije knjgutės 32 pusiu. — Prekia: ant metu 4 rubl. = 4 mark. Atskiras num. 35 pf. = 35 kap. Apgarsinimai, rėdistėje „Auszros“ priimami, kasztūja už kožną pusiau dalitą eilutę po 20 pf. = 10 kap., laikitojams „Auszros“ pusę tiek. Vokiētijoje galima „Auszrą“ prie kožnos cėcoriszkos karaliszkos pasztos parsikviesdinti.

Debesiu iszsklaidimas.

(Pabaiga.)

Kūmet musu bajorai įgavo laisvę ir turta, ir galinguma, žmonės ėjo vis gilin ir gilin į priespuđį. Szitai ką anos gadinės rasztininkai sako apie ponus: „Namiņu vergu Lenkai, Mozurai, Lietuviai ir Baltarusiai taip didelius laiko burius, jūg nesitiketum jūs galima asant iszmaitinti; tie-gi tarnai daugiaus nōko nedaro, kaip kad palidžia poną kur norint ainanti arba padeda kokį jam dūtą darbą nuveikti, o taip jie nū kitu tarniszciu ira liūsi ir grisis. Ranku darbus atlikti ponas neliepia savo įgimusiam tarnui, nors jis butu bėdniausias, ir jeigu vienas ar kitas begėdingesnis uždūtu tarnui nelabai szvankų arba ranku darbą, tarnas atsako, kad reiki tam daigtū pasisamditi žmogelį — kiemietį, jis-gi pats nenorįs susitarlioti anokiu darbu . . . Kurs geriaus geria, tas skaitosi už geresnį tarną, ir kaip tiktai ponas atsisėda prie skūmės, tai ir tarnai (palidovai) kožnas savo vietoje sėdasi, o kartais apsėda tris ar keturius stalus, ant kuriu ponas padeda apszčiai riebiu parszu, taip kad kožnas tarnas (aulicus) gali iszmaitinti tūmi valgiu po tris vergus; kada, tie tarnai patis pavalgo, likusijį valgi

padūda vaikui stovincziam užpakalije, gražiai ant to-
rėlkos sudėtą. Nės kiekvienas tarnas, turi paprastai
keliatą vergu ir vaikiu, o anu vergai turi vėl savo
pasiuntinius, vaikai-gi savo berniukus, taip lig į ke-
tvirtą laipsnį, ir visi ima valgi nū skūmės pono, ir
algą gauna, už ką tankiausiai tiktai valgant patar-
nauja: kad pasibaigia pusritis ar pietus, anie prisi-
valgę pagal įprotį priklaupia ant keliu priesz poną,
ir galvas apdenge, kur nori, ten aina, ir kad kartais
pražuva ant 3 ar 4 dienu ar ir pilningą sąvaitę (ne-
dėlę) neasti ant pietu ar palidėjime pono, ponas pa-
grįžusį retai teklausia, kur jis buvo, o jeigu pa-
klausia, tai jis atsako, kad jis ant pono sveikatos
linksmai gėres, isz ko ponas pasijūkia ir dėkui pa-
sako, ir taip tankiai jie gauna sav tokį atmokestį.^{4*)}
Kadą toks yra ponu givenimas, regėkite, kaip vargsta
žmonės. „Žemaicziūse žmonės givena žemose, pail-
gūtinoose grincziutėse, kuriu vidurije kurenasi ugnis,
o prie ugnies sėdėdamas tėvas su namiszkais ir ver-
gais mato bandą ir visas namu padarines. Paprastai
jie laiko po vienu stogu, be jokio įtarpio, galvijus.
Senesniejie geria isz ragu, butent tauriu***)
Lietuvoje givūliai maži, žmonės palaikiai mėstūse ir
kaimūse prislėgti sunkią vergistę, nės kad koks tar-
nas ponu ataina su savuju buriu į namus kiemieczio,
gali be drausmės dariti, kas jam tinka, imti visokius
valgimus ir atimti, juk ir skaudžiai numuszti artoji.
Jeigu artojas aina pas savo poną be dovanu, jis ne-
priaina, o jei jį kūmet ir prileidžia, ponas siunczia
prie akonomu ir vagoriu, kurie jeigu negauna kiszių,
nėko gero nedaro, ir kožnas žodis Lietuvoje apsimoka
auksu. Žmonės savo ponams dirba 5 ar 6 dienas,
panedėlije-gi atlieka savo naminius darbus, tankiau-
siai-gi szventdieniais (nės kiemiecziai neszventina
nei joku szvencziu) nuveikia savo darbus ir laukus
dirba, javus ir pievas pjauna, kulia ir tt. Už-
dėtus mokeszius kasmets 3 ar 4 karts moka ant ap-
ginimo rubezių savo kraszto, o ponams moka įpatingas

*) Rerum polon. tomi tres. Al. Guagnino. Francofurti 1584.
t. II, p. 68—69. **) Guagnino, t. II, p. 87.

didelias rinkliavas, valgo jūdą ir labai prastą dūną, dirses vien sumaltas su akūtais, žmonės turi 3 ar 4 naminius girnas, ir jomis mala grūdus; rankomis-gi sukdami girnas pagal seną papratimą niunūja dainutes*) Visi mažne Žemaičiai ir Lietuviai dėvi paprastai prastą marszkonį drabužį, ir taip kada ant rinkos buri žmonių stovint matai, visi išvilkę į marszkonius, apautis ju — vizonos iš slūgsniu liepiniu ar naginės padirbtos iš nuskustos givūliu skuros. Turi lengvius vežimus, padaritus be gelžies, nės viską sumusza ir sukilija medinėmis vinimis, ratus-gi padaro apvalius iš vieno medžio. Degutu ratu netepa, ir kad daug žmonių drauge važiuja, girdisi toli girgzdėjimas asziu. Visokius javus pirmiausiai karsztoje jaujoje išdziovina, o jau paskui klojime, prie pat jaujos pastatitame, iszkulia.“**)

Taip tai szneka rasztininkas apie gadinę baudžiavą. Tūmet visi mažkū vargszai buvo priežiūre ponu, aidavo lažass 5 ar 6 dienas kas sąvaitę; neturėdavo savo tiesos prendiku, bet buvo teisinami ir kaltinami ir plėkiami akonomu ir vagoriu, tarnaujancziu ponams. Ar-gi szmatlus daigtas, kad tūmet tarp žmonių rasdavosi virai, kurie gesūdami geresniu gadinium pranaszaudavo ataisent laiką, kur „sermėga sermėgą sudisenti.“ Žmonės buvo pardavinėjami givūlio vietoje ant turgaus; berniukas negalėjo inti paczią neleidžiant ponui; apie szvietimą vaiku mokslavietėje mažai galima sznekėti, kada gi „žmogpalaikis“, ties supratimu ponu anos gadinės, turėjo amžinai palikti „versziū nelaižitu!“ Kiek tūs vargszus priplėkdavo vagoriai, akonomai ir kiti ponu tarnai už bezlėpiczias?! Taip tai Lietuvėlis anūmet buvo iš visur veržtinai suveržtas, jis nei žmogumi nesiskaitė, bet daigtu.

Bet jau ėmė artintiesi amžius laisvės. Gana žmonės buvo privargę ir prisiverkę, kada Prancijoje 1789 m. pakilo maisztas, apskelbta buvo brolistė, meilė, ligibė žmonių visu tarpe. Prancijoje ans pervermas galutinai nugriovė vergistiszką pamatą. Irtas tai dužis

*) Guagnino, t. II, p. 91. **) Guagnino, t. II, p. 92.

senojo givenimo atsigarsėjo visoje Auropoje. Ant galo atėjo taip visu laukta valanda, taip senėliu garbavota adina suliginimo visu žmoniu (norint žodžiu) priesz įstatimą ir Maskolijoje. 1861 m. 19 d. vasario apskelbta, jūg į 6 ar 8 metus visi žmonės turės pastoti liūsais. Sulaukę sriovės laisvingumo žmonės neberimo, jie norėjo kūmi greičiausiai sudraskiti panczius senovistės, laužėsi į nauja gadinę, neainant gana greitai ratams pertaisos, sukelė jie sziur-tur maisztą priesz ponibę — kaip szit atėjo 1863 Lenku metai. Lenkai pasinaudojo norus žmoniu, jie apskelbė, kad visi, kurie tebėra vergistėje, tampa liūsais, o visi bežemininkai gaus žemes, jeigu tiktai pakels ginklą priesz Maskoliją. Daugis to apgarsinimo paklausė. Kam nemeilu gauti laisvę ir žemę? Apsiginklavę lazdomis, kirviais, dalgiais, spragilais, kitur — ir szoviklėmis, žmonės traukė į miszkus, kad isz neticziu užklupti prieszininką ir jį pergalėti. Perėjo tie baisus metai, maisztas buvo nutilditas; „maisztininkai“ vieni isz-žuvo ant kartuviu, kiti musziūse, kiti tapė suszauditi arba iszvezdinti į Siberiją, ant galo kiti bėgo į svetimą žemę. Daug Lietuviu galėtumėme paminėti pasigelbėjusiu bėgsztu. Vieni įsitaisė draugistę Pariziuje, kuri paniko 1870 m., kiti-gi Anglijoje susibicziūlavę savo „darbininku draugistes“ įsteigė. O kiek nukeliavo į Ameriką?! Pamiszo, matai, visiems ir žemė ir liūsibė, kad Maskolius isztrenkė ginklą isz nagu! Vienok žmonės tame trumpame laike taip jau pasigedo liūsibės, jūg Maskoliai matė, piktai busent, jeigu nusitęs ilgiaus vergingas padėjimas. 1866 m. liepta ukininkams, gavusiems žemę, mokėti arendą per 49 metus; isztekėjus tiems metams, žemė peraisenti į valdžią pacziu žmoniu. Laimingi, norint toli gražu nevisi, tie, kurie atėjo į tokį padėjimą. Bet kiti suvilioti ponu paliko ant kantrakto giventi — o tai „palaidiejie žmonės“.

Zemininkai, neprabėgus nei 20 metu, ėmė labai nikti. Suprantamas tai daigtas, jūg trukumas apszvaistos, stoka geru keliu, labiausiai gelžkeliu, tolesniai — girtūklistė: tai vis varo į nelaimę. Bet ne-

gana to. Nū senovēs buvo tarp Lietuviu paprotis augusiems vaikams atidūti tai, ką jie pas tėvus augdami buvo susidējē; jaunesnisis-gi pavaldidavo likusijj turta, tėvams mirus. Taip tai vieni vaikai likē be žemēs, aidavo tarnauti per bernus, o kiti pasekdavo i tėvu pēdas. Dabar-gi tas paprotis ēmē gaiszti. Sziadien kožnas tėvas nori visiems vaikams palikti žemēs gabalā, pasitikēdamas, jūg žemē gelbti visus nū vargu. Bet žemēs nēsant kiek kam reiki, o vaiku turint tankiai 4—6, žemē pasiskaido i mažus sklipus, taip kad nebevienur giminē nebegali iszmisti. Isz antros pusēs broliai savitarpe, juk daugiur ir tėvai su vaikais, ēmē bilinētiesi; o bilos už žemę brangiai kasztūja, labiausiai dēl to, kad Lietuviai nemokēdami maskolizškai negali nei įstatimu nei sudu suprasti. Taip tai už lopą žemēs pakreczia ir viena ir antra bilinējanti pusē po 150—400 r. Isz to kila baisus nususimas, suirimas ir įbridimas i skolas. Tie tai žmonēs pasitiki gavę gabalēlį žemēs, ant kurios ir gerai ukaujant vargiai giminē iszmistu, gražiai givensę neturēdami nei givūlio, nei mēszlo nei piningo, o dar ir skolas apmokēsę. Nabagai iki kaklo įbridę i skolas vaitoja, ir ant galo savo žemę pardavę stoja i burį bežemininku „liūsininku“, „grintelninku“, „inamiu“.

Negeriaus nuējo „palaidiemsiems žmonēms“, nēs jūs neseniai ponai iszmētē isz givenimo, sukakus dvilikai metu, o kitus dabar dar tebemēto, nežiurēdami nēkieno nei vargu nei milistos. O tai labai apverktinas ir dagus daigtas musu dienose. Gailutis mums pranesza, kad apie Kurtavēnus pagal įstatimą 3 birželio 1883 m. palaidiejie žmonēs negavo žemēs, atskirus tiktai keliatą viru, ir visi buvo jau paskirti iszmētiti (jau bene 3. kartą), tiktai pats žemvaldis apsiēmō savo paties noru pardūti žemę su lengvokais įtarimais ir „iszdavēs jau ant raszto“ rudenį 1883 m., tiktai iki sziūlaik dar nebaigia to rokundo; czia dar reiki pridėti, kad tas žemvaldis „dūda“ žemę (už piningus!) tiktai tiems, kurie nevarē bilu su „ponu“, kitiems-gi „maisztininkams“ atsakē „nedūšēs“ žemēs;

jeigu atminsime, kad po to, kaip jau pasibaigė pirmą kartą kantraktas dvidešimties metų (1877 m.), mažai beliko tokių, kurie nebutu kėlę bilą su ponu, tardamiesi turį teisbę, tai kiek bus tokiu ramiu, neszokancziu į akį ir doru žmonių, kurie galės pasitikėti „gausė“ nū pono žemė?! Bet taip atsitiko netiktai apie Kurtavėnus, bet ir apie Kurszėnus, Kelmę ir kitur, kur randasi daug palaiduju žmonių. Visi varė bilas su ponu, retas kurs tvėrė tilėdamas. Kaip nebuk, ar ponai tūs žmones iszmėtis isz givenimo ar ne, aiszku tiktai vienas daigtas, kad ir czia dauginasi buris bežemininku, darbininku, o žemė bėgtinai bėga į vienas rankas, nės žmonės ir ant vietos palikę ir bilomis nenusiplikę veikiai savo vaikams paskaidis skiautgalius žemės — ir taip į koki 10—20 metų visi nesijsudami peraitu prie ano galo — bežemistės.

Taip tai apsižvalgę matome, jūg vienur plinta bežemistė, o kitur — didžiukistė. Toks padarimas negali atneszti nėko gero ukei. Reikėtu, kad visi mokslininkai apmislitu, kaip galima veikiausiai iszpainioti paines, givenimo paties patiekiamas. Nebus laikas mąstiti apie vaistą, kadą bus vėlu. Tikrasis tiktai sutaiकिनimas draugijinės ukės Lietuvių tautą iszvadūs nū gėlos ir staigiu perdožiū.

Ties musu pažvilgiu reikėtu panaikinti diegą piktibės. O tūmi diegu ira: tamsa, girtibė, tingėjimas, bilos, stoka keliu, trukis prekistės ir pramonės žmonių tarpe.

Kad darbas apsimokės ties jo sunkumu ir ties sumatumu darbininko, kad darbininkas pelnis tai vis, kas pagal teisbę jam prideri, tūmet apleis jį slinkis. Bet reiki darbininką pratinti uždirbtąjį grasį iszlaikiti; tame daigte gerai įtaisiti daugiur žmonių bankus, kur įdėti piningai galėtu daugintiesi per palukanas. Juk tokiu keliu daugis gautu paskolę nū banko pigiaus ne kad nū židu, imancziu grudas už grudą. Girtibę galima panaikinti plecziant blaivistę, aną taip garsingą darbą viskupo Valancziausko ir įtaisant svecztes, kur užūt arėlkos butu gaunama pigiai žolinė (arbata) ir kava. Kad žmones apszviesti

reiki rasztu, kningu, gazetų; o tam visam reiki piningu. Draugistė tam tikra galėtu parupinti reikalingą plūksztą piningo. Taipogi geriausiai viks prekištė ir pramonė, jeigu Lietuviai susidėję į burius sumestu reikalingą plūksztą piningu ir nusamdė tam tikrus virus, žinovus, imtu variti tą darbą sau patiems ir Lietuvai ant gero. Atsirastu ir daugybė kitu įtaisitinu daigtu; bet mes čia apie tai nesznėkėsime. Gana to, kad parodėme, jūg žmonės vargsta ir jūg reiki rupintiesi palengvinti vargus. Virai Lietuviai apmąstė tai vis, lai imasi už darbo. *J. Szl.*

Senatvė lapinės kepurės.

Tulose Lietuvos vietose sulig musu dienu užsilaikė sziokie-tokie daigtai, papročiai ir tt. isz didžiai gilios senovės. Neminint jau musu kalbos, kurios senatvę ant daugybės tukstancziu metu nuspręsti galima, musu neviėna daina ira senesnė už 2—3 ir daugiaus tukstanczius metu! Tą patį galima sakiti ir apie tulus drabužius, viename ar kitame kampe užsilikusius. Bet paskutiniame laike taip vad. slaviszka kultura, kuri drauge su arėlką isz karčiamu taip placziai Lietuvoje papludo, ima lengva palengva naikinti kaip padorumą pacziu Lietuviu, ju budą ir įprocius senoviszkus, taip ir patį drabužį. Žinoma, kad drauge su platinimu svetimo isztvirkimo, kada Lietuviu kalba ir pati gentė naikinama, niksta palengva ir Lietuviu tautiszkos įpatibės. Taip ne per seniai pragaiszti pagavo — ir regisi jau visai pragaiszo — moteriu galvos parėdas *kikas*, iszniko *žiponai*, niksta *pakalkės* su galionais ir t. l. senoviszki parėdai.

Lapinė kepurė, kurios senatvę norime paroditi, taipogi palengva niksta. Dar pirm kokiis dvideszimties metu antai Vilkaviszchio ir Kalvarijos pavieczyuse lapinės, su didelėmis ausimis, kepurės buvo labai didelėje garbėje laikomos, ir seni bei jauni žiemą lapinias dėvėjo. Dabar tacziau jos liekti tik jau pas senesnius žmones, kurie prie ju priprate, nū ju ir nesiskiria: drauge augom', drauge pasenom'! Seniaus — kaip ir

mums teko nekartą matiti — ir numirėliams, laidojant, ant galvos budavę lapinę užmaujama, musu dienos ir szitas įprotis, pagailėk dieve, pragaiszta

Tacziau nors musu lapinės iszniktu, vardas ju jau seniai nemiristę užsipelnė, ir iki neiszniks istorijos tėvo rasztai, neiszniks isz istorijos ir Lietuviu kepurės vardas!

Musu sentėviai jau pirm keturiu tukstancziu metu apgivinę buvo didžią dalį Europos; tie, kurie tūmet *Trakais* vadinosi, giveno ant szios dienos Balkano pusiausalia (Bulgarija, Rumėlija arba įpatinga Trakija, ir Makedonija). Apraszimą tos gadinės lietuviszku Traku givavimo ir veikalų neužilgu apgarsinti ketindami, mes dabar paminėsime, jūg ir musu sentėviu didžiai nelaimingas tenai buvo givavimas, įpacziai isz priezasties, kad jie įgiję ankstibą apszvietimą ir pavirtę į labai dievobaimingus ir teisingus žmones, o givendami be politikiszkos vienibės, negalėjo stengtiesi priesz dikus kankintojus ir lupikus, isz visu szaliu atsibascziusius. Aigiptėnai, Graikai, Persai, Rimėnai, pagaliaus Vokiecziai ir sloveniszki Lenkai ir Gudai paailiumi vienas kito Lietuvius kankino ir žudė

Aplenkdami kitus nusidavimus, czion paminėti turime Persu karaviszka kelionę per Traku žemes.

480 m. pirm Kr., Persu karalius, Kserksas, su didžią karumenę persikeldinęs per mare, užplaukė ant Traku žemės, pakeliu aidamas Graikijos linkon. Kadagi jau Kserkso tėvas, Darius, buvo didį kampą Traku žemės po savo valdžią paėmęs, to dėl dabar jo sunaus karumenėje randame ir Trakus minavotus, nors nežinome, ar didis buvo pulkas trakiszku drauge su Persais karaiviu.

Kadą karumenė atkako iki ligumos pas Doriszchio pilį, Trakijoje Kserksas karaivius apstabdinęs, liepė jūs suskaititi, — ir szitą tai valandą karaviszkos kelionės Herodotas (gimęs 484 m., o mir. 408 pirm Kr.) apraszidamas, minavoja tarp kitu daliku musu sentėviu lapines kepures. „Trakai, sako jis, ėjo ant galvu *lapines* (ἀλωπεχέας) dėvėdami, vilkėdami kitelius

(χιθῶνας), o išz virszaus margomis skraistėmis apsisupe, ant koju ir apie blauzdas išz elninės ūdos batais avėdami (t. a. su ilgais aulais), prieg tam szaudikles ir skidus ir apdangalus (ἐργασίδια) mažus turėdami.“*)

Išz tokio trumpo apraszimo drabužio senovės Lietuviu mes matome, kad musu sentėviai jau taip gilioje senovėje avėjo cziabatais, dėvėjo lapines ir kitelius arba kitonus, kaip ir musu laike, kada tik *skraistės margos* jau isznikę, drauge su szarvais ir ginklais. — Arteni ai pažinti lapines prabocziu musu gauname nū Ksenoponto, graikiszko rasztininko ir karaivio, kursai apie 400 m. pirm Kr. Trakijoje apsilankę, per Traku karalių Siautį ant talkos ir pagelbos pakviestas. Išz jo rasztu mes matome, kad tos lapinės kepurės buvo su ausimis, taigi tokios ligiai kaip mes dar ir sziaudien dėvime!

Ir taip turime dabar žinią, kad sentėviai musu jau pirm 2364 m. dėvėjo lapines kepures; bet gali buti, kad praėjo du sikiu tiek metu, kada jos pirmą kartą atsirado! Kaip Herodotas ir Ksenopontas minavoja tas kepures kaipo tik *vieniems Trakams* prigulincias, taip sziaudien ir mes — kiek pažįstame kepurės Europos giventoju — galime sakiti, kad tik *vienu vienoje Lietuvoje* tokios lapinės randamos. Taigi jeigu jau musu dienose Lietuvis nėko kito senesnio neturētu, kaip savo lapinę, tai ir tūsik jis pasigirti galētu, kad jo kepurė ira senesnė už nevieną szios dienos tautą ir kalbą. To dėl rupinkimėsi, kad musu lapinės dar pergiventu szimtu szimtus metu. J. Bs.

Paminėjimas praeitės.

Tarp augsztu piliu, medžiais apklotu,
Skambėjo giesėms senu vaid'liotu,
Skambėjo daina liudna mergaicziu
Ant garbės didžiū Lietos dievaicziu.
O pas žiniczią senas krivaitis
Szventomis dumom's sau dvasią maito,

*) Herodoti histor. lib. VII., 75.

Jo mislis kĳla augsztin tarp žvaigždziu
Ir taip jis persėdž' lig pacziu gaidziu
Baublis patlapis dengė žiniczią,
Senovės žmoniu tikrą bažniczią
Ziniai su aukoms kiekvienas ėjo
Ir kaip pranaszui visi tikėjo.
O vaidilutės, lelijos baltos,
Kaip kvėtka, rutos nėko nekaltos,
Sidabro balsais dainavo, užė,
Kaip pavasario dienos' gegužė.
Ejo galiunai pas gudrų krivą,
Kuris mokėjo dūt' žodį givą . . .
Jis apie kares vedė ten kalbą,
Ne kartą dūdam's žodziu pagalbą.
Nors tiliiai plaukė givenim's tėvu,
Nors nepažino rustibės dievu . . .
Ejo baisingos žinios, girdėjo,
Kad baisus Križiai atait' žadėjo.
Ir graudulingos dienos užstojo:
Križokai medžius szventus kapojo,
Plėszė tėving, krauju appilė
Plati galibė tėvu nutilo . . .
Nėbera lauکه javu brandumo,
Nėra, ui nėra nėkur gerumo:
Zali miszakai seniai nudžiuvo
Broliu retėžiūs' daugel nužuvo

Aglė.

Lietuviu skundas.

Isz apraszimo „senovės Lietuvos piliu“ galima buvo numaniti, kiek ir kaip sunkiai Lietuviai nukentėjo nūg diku Križoku; dabar be naudos dėl musu pacziu nebus, jei mes perskaitisime ir gausime žinoti, kaip savo kanczias patis musu sentėviai apraszė.

1402 m. Lietuviai isz Žemaitijos paleido sekanti į Rimo cėcorių ir kitus kunjgaikszczius skundą ant vokiszkuju Križoku: „Klausikit', klausikite, o kunjgaikszcziai, svėtiszki ir dvasiszki, szaukimo prispau-stuju, priimkite maloningai meldimą pavargėliu! Mes ėsame isz prigimimo žmonės liūsi; Vokiecziu draugistė

nūg musu liūsibę plėszia. Nejieszko ji to, kas ira dieviszka, maloninga ir teisinga, bet ira pasivedus' piktibej ir troszkavimams; ji nesirupina apie nupelnimą dusziu musu vieszpacziui, bet trokszta vien musu žemės ir musu turtu. Kiekvienas tapęs pavargėliu ir alkanu nusidėjimon pūla: mes turime ubagauti, vogti, daužiti ir lupti dėl iszlaikimo savo raudulingo givenimo. Argi gal' jie (t. e. Križokai) vadinties' broliais? Kaip jie gal' nudalinti krikszta? Kas nor' kitus mazgoti, tas pats tur buti skaistus. Kaipgi biauriausiai užgimę galėtu kitus apvaliti? Szitas tad dalikas mus nūg krikszto iki sziol sulaikė, nės mes persiliudijome, jog geriaus ira kelią iszganimo nepažinti, ne kaip pažinus pamesti. Jeigu jau butumėme priėmę tikibę, ir mes butumėme papūlę į tokią pat' verguę, kaip ir Prusai. Teisibė, jog Prusai jau pakriksztiti tapė, bet jie tiek jau supranta dalikūse tikibės kaip ir mes.

Kiek kartu Križokai užpūla ant svetimos žemės, pirmuciausiai siunczia pirm savęs Prusus dėl praliejimo žmogiszko kraujo. O tie ir netingi: degina bažniczias, namus, lupa ir plėszia biauriaus, negu Turkai, ir kū jie asztriau pasielgia, tū didesnį nūpelną laimi akise Križoku. Lenkēmės' to dėl nūg krikszto, nenorėdami ing Prusus pavirsti... Pamaži mus spaudė nelaimė, bet kas dien daugsinos'. Visus javus, vaisius ir bicziu avilius iszplėsžė mums Križokai; liūsus isz prigimimo sprandus musu pripratino į darbus naktimis; nevaliojamais darbais apsunkino musu padonus, tėvinaiczius, bernus ir doklininkus; atėmė nūg musu medžioklę ir žvejibą, uždraudė prekionę su kaiminu žemėmis. Biauriausias daigtas, jog kas mets per prievartą vaikus musu ima užstaton be žmogiszko pajautimo, skraudžiai iszplėsžia musu paczias, trokszta, idant jos nūg musu atsiskirtu, nės jiems (Križokams) per mažai dvėju szimtu iszgabentu vaiku ir sugautu mergeliu . . .

Meldžiame jusu, klausikit', klausikite, kurie teisibę milite! Mums pritinkiau dėjūti, neng kalbėti. Musu didžiunus suraisziotus tempia kalėjimon Prusūse;

tulšius drauge su paczėmis ant laužo sudegino, nės jie neleido išsplėszti savo kudikėlius; musu jaunas seseris ir dukteris skraudžiai sugrėbė, ir — baisu kalbėti — gėdino, kaip visiems ira žinoma ir lengva paroditi. Vienam didžiausiam bajorui musu, vardu Kirkutis, dailią paczią Križokai išsplėszė. Negalėjo iškėsti jaunas moteriszkės brolis, perdurė ant vietos križokiszką miniką, gėdijantį savo apėrą. Szulną ir garbingą bajorą, vardu Vizginis, drauge su paczia ir vaikais į Prusus išzgabeno ir tenai visus užmuszė. Bajorui Svalkiui (Svolken) sudegino dvarą ir kaimą, o giventojus išzmuszėnėjo, vos patsai su duszia išspruko. Kitą Sungailą nukirto, o jo giminę verguvėn išzgabeno.

Klausikite, krikszczioniszki kunigaikszcziai! Jau mums neliko kitos vilties, kaip numirti kankinimo miriu ir žiurėti, kaip ju (Križoku) troksztanti kardai krauju musu bus aplieti. Jie ticzia vėlinas' su kriksztu musu žemėje; neįtaisė nei vienos bažniczios ir nei vieno nedavė mums kunigo. Tik vieni szulnus karaliai Vitautas bei Jegalius tulšius apszvietė tikibėje. Susimilkite ant musu, nės mes meldžiame krikszto. Bet teikkitės atsiminti, jog mes žmonės esame, ale ne beprocziai givoliai, kuriūs vale davinėti, pirkti arba pardavinėti; esame sutvėrimai vieszpaties ant jo paveikslo ir pavidalo, liūsibėje sunu dievo sutverti ir jojoje amžinai troksztame pasilikti! To dėliai szaukiamės' prie tėvo szv. (popėžiaus), idant su pagalba lenkiszku viskupu priimtu mus draugiston bažniczios, nės didei troksztame buti pakriksztiti vandenimi malonės, ale ne krauju isznaikinimo.“ —

Biaurioje vokiszkoje kalboje, o dar sudarkitoje, suraszę szitą skundą Žemaicziai, vieną, jo kopiją Križokams išszuntė; ji ir szendien randasi Karaliaucziaus paslėptiniu arkive, knigoje po antraszu: „Teutschen Ordens Handlung wider Polen, Samaytėn, Litthauen und Witolden“, lak. 124—128. Mes išzguldėme iz Danilevicziaus „Skarbiec dyplomatów Litwy (Wilno 1860)“, po metu 1402.

J. Bs.

1882.

Giesmė prascziokėlio nemokanczio rasziti.

Pagal *L. Kundraitį* paraszė *Jaksztas*.

I.

Nėkam ant svėto asz nepavidžiu
Nei szlovės garso nei turtu didžiu
Ir vis, kas ira žmonėms taip meilu,
Man tai lig lapai žiedu suvitę;
Vieno tik daigto labai man gailu:
Ko dėl nemoku aszai rasziti?
Dievuliau mano, kad asz galėcziau
Kaipo tie ponai plunksną vadžioti,
Kiek tai asz dainu aiksztėn iszliecziau,
Kurias man szirdij' tenk sumastūti!
Asz iszdainūcziau malonius jausmus,
Kurie kaip-kadą duszią ramina;
Asz iszdėjūcziau tūs baisius skausmus,
Kurie taip tankiai manę kankina.
Ant popėrėlio vis suraszicziau,
Ką tik iszgirszcziau ar pamaticziau
Ir mąstis, kurios szirdije digsta,
Bėpig man butu tadą valditi
Dabar-gi anos kilsta ir niksta,
Nės asz nemoku ju surasziti.

II.

Asz apraszicziau dangaus galibes
Ir sutvėrimo viso gražibes;
Asz suskaiticziau, kiek ir' žvaigždeliu,
Kurios naktimis danguj' liepsnūja;
Ir surokūcziau, kiek ir' žoleliu,
Kurios ant žemės puikiai žaliūja.
Asz tad supraszicziau, kokią tai dainą
Sziaukia padangėj' mums vėversėliai,
Ir apsakicziau, kur plaukia, aina
Isz musu kraszto tie debesėliai.
Asz apraszicziau, kaipo dirvoje
Gražiai nū vėjo rugiai lingūja,
Kaip bręsta grudas, kaip noksta sziaudas,

Kaip žuvelitės upelij' maudos' . . .
Asz apsakicziau, isz kur tai ima
Spinduliai saulės tokią szilimą,
Isz kur gaun' medžiai sau žalius lapus,
Isz kur gaun' kvėtkai žiedus ir kvapus . . .
Dar gal' atlėktu mąstis ir kitos
Visas sudėcziau ant balto lakszto;
Dabar-gi anos nesuraszitos
Į visus krasztus tūjaus iszlakszto.

III.

Asz apdainūcziau Lietuvos szalį:
Žmogaus kiemelį, pono dvarelį,
Asz apsakicziau, kokios czia grįczios,
Kaip iszrėditos gražiai bažniczios,
Kaip ligus laukai, žemi slėneliai,
Kaip puikiai auga musu miszkeliai,
Kaip gražus daržai musu mergaiczių,
Pilni diemedžiu, rožiu, naszlaiczių,
Žaliu ruteliu, baltu leliju
Ir sziaudinėliu ir pinaviju
Asz suraszicziau tas musu dainas,
Kurios be raszto niksta ir mainos',
Asz parodiczių, jūg musu tauta
Teb'ir' dar giva, nors ir užgauta,
Jūg ir' dar kune Lietuvos — dvasė,
Nors prieszai dūbę jau seniai kasė,
Jūg vėra Rimo ir' apgintuvė
Musu tėvinės, musu liežuvio . . .
Ir didi, didi daineliu spieczių
Asz į Lietuvą paleist' galėcziau,
O dabar suvis neiszgirs svėtas
Manęs prasczioko, manęs muziko,
Ir dainos, krauju szirdies aplietos,
Pragaisz be raszto, nuais už diką.

~~~~~
Medega statant trobas.

(Priemazga.)

Plitos.

Plitos dirbasi isz szlinos. Pavizdis plitu — tai paralėlo-
pipedas turis dviliką coliu ilgio, szeszis colius ploczio ir pusanthro

colio storio. Plitos budavonei dalinasi į du skirus, į plitas degintas ir nedegintas.

Dirbimas plitu susideda iš iszrinkimo szlinos, iš sutaisimo szlininės teszlos, iš taisimo plitu ir ant galo iš ju džiovinimo ir iszdeginimo.

Iszrinkimas szlinos. Nors szliną visur galime rasti, bet ne iš kožnos szlinos galima apturėti geras plitas. Taip riebi szlina n'ėra gera dėl taisimo plitu, nės plitos iš jos padirbtos jas džiovinant kuprojasi ir suskilsta; liesa szlina taip pat n'ėra gera — nės iš jos sutaisitos plitos esti purėtos ir pigiai lužtanczios. Geriausia plitoms szlina ira vidutinė, tai ira nei per daug riebi, nei per daug liesa.

Toliaus szlina dėl deginamu plitu tur' buti czista, be jokių organinių priemaiszų, o labiausiai be vopninių akmenių. Organiniai priemaiszai plitas deginant iszdega, ir tada plitos esti purėtos; drauge su tūmi iszdega ir vopniniai akmenėliai, persiversdami į iszdegintą vopną, kuri paskiaus savėp drėgnumą sutraukdama iszbrįsta ir perskelia plitas.

Geriausias budas pritirti, ar szlina bus gera dėl plitu dirbimo — tai padirbimas iš jos keliato plitu ir iš ju džiovinimo ir deginimo. Kartais atsitropija, jog plitos dėl tirinėjimo paimtos n'ėra geros dėl to, jog szlina viename gūlije ira per daug riebi, o kitame per daug liesa — tada maiszant szliną abėju gūliu reikia storoties' apturėti kaip galima geriausias plitas.

Taip pat ira užėita, jog plitos, padirbtos iš ko tik iszkastos szlinos, neesti geros, ir jog dėl to reikalo szlina pirmiaus tur' buti sutaisita. Paprastinai dėl to iš rudenies iszkastą szliną sudeda į kruvas pusės sieksnio augszczio ir taip ją atlieka per isztisą žiemą. Tada vandū į szliną susigėręs žimos laike suszaldamas ir savo apvalumą padidindamas suskaldo szliną ir padaro ją iszpurėjusią, iš kurios pavasario lietus lengviai iszplaudžia visus priemaiszų, dūdanczių prasiskiesti. Tas budas vadinasi szlinos *vėdinimu*.

Bet kada dėl kokių nors priezasczių n'ėra galima szliną iš rudenies sutaisiti, tada vietoje szlinos vėdinimo galime pasi-gauti jos *iszmirkiną*, nors szis paskutinis budas n'ėra taip geras, kaip pirmutinis. Dėl to vietoje, iš kurios imasi szlina, atsilieka dūbė, į kurią susirenka vandū, ir kuri tokiu budu tampa prudu (ėzerėliu). Į tą prudą gūliais sudeda szliną ir atlieka

ją ten mirkti nū 2 iki 3 dienu; paskiaus ją iszima ir jau taiso isz jos plitas.

Sutaisimas szlininēs teszlos. Sutaisę szliną pradeda isz jos dirbti teszlą. Taisant teszlą szliną minko. Szlina minkosi ar žmonėmis, ar galvijais ir maszinomis.

Žmonėmis. Pas mumis, kožnas darbininkas taisantis plitas, minko teszlą pats dėl savęs. Dėl to jis ima szliną isz kruvos ir ją isztiesia ant lentu (ant vietos sieksnio ploczio ir sieksnio ilgio) gūliu pusę ūlakties storio ir, iki ji nebus gerai iszminkita, iki ji nesidrieks, jis ją mindo kojomis. Mindidamas darbininkas iszmeta visus priemaiszus, kuriūs jis pajunta po kojomis, kaip tai medžio szmotelius, akmenėlius ir tt. Vienas darbininkas per visą dieną gal sutaisiti apskritą sieksnį szlininēs teszlos.

Galvijais szlina gal buti daug greičiaus iszminta, bet tas budas tūmi n'ėra geras, jog tada szlina prisimęžia galviju mėszlu ir jog szlinoje atlieka visi akmenėliai ir szakelės, kuriūs žmonės, szliną mindami ir jausdami po savo kojomis, iszmeta.

Maszinomis szlina minkosi ant didelių dirbtuviu.

Sutaisę teszlą pradeda isz jos dirbti plitas. Plitos dirbasi rankomis ir maszinomis.

Dirbimas plitu rankomis. Kvormos dėl plitu taisimo ira dvejopos: su dugnu ir be dugno. Jos dirbamos isz pusziniu lenteliu pusės colio storio ir esti su geležimi apkaustitos. Dėl to, jog szlina džiudama susitraukia, tai kvormos turi buti su užleidimu padirbtos. Didumas užleidimo n'ėra vienodas; jų szlina riebesnė, ju ir užleidimas tur buti didesnis. Tas užleidimas dažnai isznesza pusę colio ant ilgio, czvertį colio ant ploczio ir asztuntdalį colio ant ilgio plitos.

Plitos taisomos ant stalo, kurio kožna szalis tur' ūlaktį su czvertimi ilgio. Darbininkas priesz savę isz kairės pusės stato lovį su vandeniu, po deszinei-gi pusei tur' kruvą czisto, smulkaus ir sauso smėliaus, kurs ant stalo užsituri dvejomis lentelėmis primusztomis prie prieszakinės deszinės stalo kerzios. Ant galo ant to stalo darbininkas tur' uždėjęs savo kvormą ir koczilą arba piaustuvą dėl nuėmimo per daug esanczios szlinos. Koczilas arba piaustuvą n'ėra visiszkai apskritas, bet labiaus plokasztas. Ilgis koczilo ira 12 coliu arba pėdos. Jis tur buti visados vandenije.

Plita dirbama sziū budu: Darbininkas ima szmotą szlinos, apvolioja ją smėlije, su kurūmi taip pat apsibarsto vidų kvor-

mos pirmiaus suszlapītos, ir smagiai meta paimtą szlinos szmotą į kvormą; paskiaus isz abėju galu kvormos jis mėgina szliną įspausti labiaus į kvormą. Paimtasis szlinos szmotas tur' buti truputį didelesnis už patalpinimą kvormos, nės trukstant szlina pridėta negerai susivienija su pirmiaus įmesta szlina ir plita dažniausiai perskilsta vietoje sudurimo. Paskiaus darbininkas tai vieną, tai kitą galą kvormos augsztin pakeldamas meta ją ant stalo, o tai dėl to, idant plitu kerzios iszeitu prigulincziai. Kas per daug ira szlinos, tai nusipiauja su piaustuvu: isz pradžios su plokštu szonu piaustuvo szlina skersai kvormos esti suspaudžiama, paskiaus piaustuvas statomas ant asztrios jo pusės ir iszilgai plitos, ir jūmi nusistumia, kas per daug szlinos, stumiant ją nū vidurio į abi pusi. Jegut-gi mes, kas per daug szlinos, stumtumėme nū vieno plitos galo į kitą, tada apturėtumėme plitą kreivą ir mažiaus supūlusią. Idant kvormos krasztai nediltu, jūs su geležimi apkausto. Nuėmęs, kas per daug ira szlinos, darbininkas nesza plitą ant ligios ir smėliu apipiltos vietos ir ten-ją, kvormą apversdamas, atsargiai iszkrato.

Taisant plitas kvormoje be dugno ir norint jas nuneszti ant vietos, kur gatavos plitos ira dedamos, reikia isz pradžios dar ant stalo kvormą taip apverstį, idant plita galėtu turėties' ant lentelės kvormos szono, ir tada ją neszti.

Jegut szlina esti standi, tai budama į kvormą įmesta ji ten dar labiaus tampa suspausta ne rankomis, bet koju kulnimis.

Maszinomis plitos taisosi tiktai ant dideliu dirbtuviu.

Plitu džiovinimas. Szvėžiai padirbtos plitos isz pradžios ant oro esti džiovinamos, o po tam pecziūse iszdeginamos. Plitu džiovinimas dėl to ira reikalingas, jog tada isz ju iszgartija vandenio dalis, kurios jau paskiaus neb'reiks malku szilima variti, o taip pat per džiovinimą plitos lieka standesnės ir tada jas pecziuje galime krauti viena ant kitos, į keliatą eiliu.

Vieta, kur plitos džiovinamos, tur' buti stogu apdengta, idant ju lietus nesulitu.

Mes jau pirmiaus matėme, jog kaip tiktai plita esti gatava, tada tūjaus darbininkas nesza ją ant ligios smėliu iszbarstitos vietos, ir ten ją atsargiai iszkrato. Dabar pasakisime, kad plitos ant žemės guldosi, t. i. esti padėtos ant platesniojo savo szono ir tai viena arti prie kitos, idant daug vietos neužimtu. Po dvėju arba triju dienu plitos statomos ant siauresniojo ju

szono, ir szonai, jegut jie butu buvę pagadinti, atsitiesia. Kad plitos jau taip iszdžiuva, jog ant ju pavirszio nepalieka dūbeliu nū pirsztu, tada jos dedasi į kruveles, kožnoje kruvelėje po szeszas plitas, statant jas ant siauriuju szonu ir taip, idant vėjas jas geriaus galētu perpusti, idant jas viena prie kitos neprisileistu. Tokioje kruvelėje bus tris eilės, viena ant kitos; plitos vidurinės eilės eis križmai su plitomis pirmutinės ir trecziosios eilės. Ketvirtoje dienoje plitos jau taip gerai iszdžius, jog isz ju jau galima bus krauti stulpelius, statant plitas vieną pagal kitą. Stulpeliu eiliu gal' buti nū 6 iki 10. Paprastinai stulpeliai esti sudedami pastogėje, idant ju lietus nesulitu. Stulpeliūse plitos esti iki visiszkai iszdžiustant, kada jos jau į peczių kraunasi.

Plitu iszdeginimas. Kada plitos jau gerai iszdžiuva, tada jos deginamos pecziūse, ticziomis dėl to reikalo pabudavotūse. Pecziai, kuriūse plitos deginamos, esti dvejopi: vieni isz ju ardomi tūjau po plitu iszdeginimo, kiti-gi atsilieka ant ilgesnio laiko ir esti dėl to paties reikalo. Dėl to pirmutinius peczius galime vadinti vienkartiniais, o antrūsius visūmetiniais.

Vienkartiniai pecziai arba kakaliai dirbami isz plitu nedegintu; jie bemaž kone taip pat esti sudedami, kaip paprastieji pecziai. Vienutinė nauda tokiu peczių ira tame, jog nereikia iszdėti kasztu dėl pabudavojimo visūmetiniu peczių, bet už tai czia mes neapturėsime tokiu geru plitu, iszeis daugiaus ant malku, ir supustitu czia turėsime apie penktą dalį visu plitu, tai ira supustitu bus keturis kartus daugiaus, nekad ju butu deginant plitas visūmetiniame pecziuje.

Visūmetiniai pecziai. Kožnas visūmetinis peczius, malkomis kurenamas, susideda isz dvėju daliu: isz ugnavietės ir kamaros, į kurią sudedamos plitos iszdeginimui paskirtos.

Dabar skirimai apraszisime vieną ir kitą.

Ugnavietė ira sudėta isz eilės krosniu, einancziuju skersai pecziaus. Ilgis krosniu esti iki keturiu sieksniu. Visos krosnis ira per pusę padaritos su siena skersai krosniu einanczia ir tai dėl to, idant ugnį kurenant karszti garai neeitu iszilgai visos krosnies, bet idant keltusi į kamara, kurioje ira sudėtos deginamos plitos.

Jegut vieta pavelija ir ira sausa, tada naudingai ira krosnis pagilinti į žemę iki 2 ūlakcziu, nės tada bus lengvius kaip

krauti taip ir iszkrauti peczių, o taip pat krosnis bus pridengtas nū vėjo.

Krosnis ira sudėtos isz dvėju pusiu isz sienu, o isz virszaus isz skliauczių, kurios eina nū vienos sienos iki kitai. Skliautėse ira palikti langeliai nū szvertės iki pusei plitos kaip ilgio, taip ir ploczio, ir jie ten pasilieka dėl to, idant szilima ir garai isz krosnies galėtu įeiti į kamara, kurioje ira plitos sukrautos. Skliautės tur vienos plitos ilgį ir dvėju pusplicziau storį, tai ira, kožnos skliautės ira sudėtos isz dvėju skliauczių sudėtuju viena ant kitos, ir tai dėl darbo lengvumo, nės kitoniszka prisieitu plitas gerai pritasziti. Storumas krosniu sienu ira ligus dviem plitom, tai ira dviem pėdom; atstumas-gi vienos dėl krosnies sienos nū kitos ira ligus trims plitoms arba trims pėdoms. Augsztis krosnies vidaus ira apie pusketvirtos pėdos. Pažaszciai tarp skliauczių iszszipildo plitomis iki szliauczių virszaus ir paskiaus ant ju dedami dvi eili plitu, kurios paskiaus esti kaipo pamatas dėl pecziaus pado, ant kurio dedasi nedegitos plitos.

Padas dirbamas isz plitu szčių budu: isz pradžios ant skliauczių statoma plita ant siaurojo jos szono ir tai iszilgai krosnies; greta su pastatita plita statoma antra ant dvėju artimesniuju skliauczių; po tam vėl statoma plita ant vienu skliauczių ir tt.

Tokiu budu mes apturėsime kertūtus langelius, per kuriūs isz krosniu į kamara galės įeiti karszti dumai ir oras. Vietos atliekanczios tarp szonu 2 plitu stovinczių ant artimesniuju skliauczių užszipildo sukultomis plitomis ir su szlina užszilipdo.

Kamara, į kurią kraunamos deginamos plitos, ira sudėta isz keturiu sienu, iszvestu ant paczių krosniu ju pradžioje. Storumas sienu apaczioje ira keturiu plitu, o virszuje triju. Norint pridūti kamaros sienoms didesnį tvirtumą, paprastinai isz szaliu ir ant kerzciu statomi parentiniai murai (prieszstulpiai, kontrefortai). Jie statomi per tris arba keturias krosnis, taip jegut peczius tur deszimtį krosniu, tai parentiniai murai arba kontrefortai statomi per tris, per keturias ir per tris krosnis.

Dėl pecziaus prikrovimo ir iszkrovimo jo sienose palieka duris, kurių skaitlius eina pagal pecziaus didumą; paprastinai esti nū vienu iki triju duriu.

Pecziaus didumas ira szioks, maž-daug: pecziaus platumas netur' buti didesnis už keturis sieksnius, nės kitaip, jegut mes

po perdalijimu krosniu su siena skersai einanczia apturētumēme krosnis ilgesnias už du sieksniu, tada butu didei vargu gerai ugnelę kurenti. Pecziaus augsztumas ira nū penkiu iki szesziu ūlakcziu; augsztesniu pecziu n'ēra galima dirbti, nēs augsztesnio krovimo neiszturētu kamaroje nedegintos plitos — jos sutrupētu. Visūtinau sakant pecziaus augsztumas eina pagal tvirtumą nedegintu plitu ir ju iszdžiuvimą. Pecziaus ilgumas eina pagal krosniu skaitliū; paprastinai krosniu esti nū 10 iki 12, ir nedaugiaus kaip 20. Per daug ilgi pecziai ira tūmi negeri, jog ju prikrovimas eina didei isz lengvo, ir taip pat sunku ira prižiūrėti, idant ugnis gerai kurentusi. Striuki-gi pecziai ira vėl tūmi negeri, jog jūse apsiduria daug nepridegintu plitu. Idant vėjas ir biaurus oras neperiszkaditu geram iszdeginimui — tai visas peczius statomas pastogėje, po szētru. Dėl to ties parentiniais murais padaromi stulpai, ant kuriu ir stogas statomas. Stogas ir sienos apmuzzamos lentomis. Idant kaip oras taip ir žmonēs galētu prie pecziaus prieiti — tada apatinioje szētros dalije pasilieka duris. Dėl dumu iszėjimo stoge taip pat pasilieka langai.

Dėl malku užczēdijimo paprastinai keliatą pecziu budavoja prie vienos vietos po viena szētra, tai ira, budavoja ilgus peczius, kurie skersai einancziomis sienomis esti perdaliti į keliatą mažesniu pecziu. Tokiu tada budu, kada viename isz tu pecziu plitos ira deginamos, tada artimesniūse pecziūse, kurie ira prikrauti, pradžiusta nū szilimos einanczios isz kurenimo pecziaus plitos laukianczios deginimo. Vienoje vietoje esti nū 2 iki 3 pecziu.

Pecziaus krovimas. Nedegintos plitos kamaroje statomas ant siauresniojo szono eglelėmis ir tai dėl to, idant krovimas butu standesnis ir idant szilima geriaus galētu apimti plitu pavirszį. Eglelēs esti ar tiesios, kad plitos dedamos ne pagal sieną, bet skersai, ar prazulnios, kada plitos, atsiziurint ant sienos, eina prazulniai. Isz pradziuos ant pecziaus pado dedama eilē suduzusiu plitu, idant uzdengti langelius ir neprileisti, kad liepsna galētu atsiekti deginamas plitas; paskiaus dvi eili plitu pagal sieną dedami tiesia eglele, toliaus-gi visoje kamaroje pagreta tiesiomis ir prazulniomis eglelėmis; antras plitu gūlis taip pat dedamas, kaip ir pirmutinis, su ta tik atmaina, jog, kur pirmutiniam gūlije buvo tiesios eilelēs, czia bus prazulnios ir atvirsczios. Plitos isz pradziuos vežasi pro duris, kurios isz szalies ira paliktos; kada-gi su kraunamomsiomis plitomis mes uždēsime

duris, tada peczius kraunamas isz virszaus. Kada visas peczius jau esti prikrautas, tada visos skilės jame užkiszamos sudaužitomis plitomis ir paskiaus szlina užlaistoma.

Plitu deginamas dalinasi į tris dalis: į garavimą, įkaitinimą ir atvėsimą pecziaus.

Garavimu vadinasi ta dalis plitu deginimo, kurios laike vandū iszgarūja, nepaspėjusis iszgarūti jas džiovinant. Tą deginimo dalį reikia labai atsargiai vesti, nės neiszdeginatos plitos nū didelės szilimos lengviai pliszta ir lužta, nū ko gal' langeliai užgriuti, kuriais dumai ir szilima eina, o tada užges ugnis ir peczių reiks perkrauti; dėl to deginimas prasideda isz lengvo, sukuriant ugnį krosnise nedaugiaus, kaip isz triju malkgaliu. Isz pradžios jūs reikia uždegti krosnies pradžioje ir stumti jūs gilin į krosnį tiktai tada, kad artimesniūse lange-liūse atsiras trauksmas. Ženklu pirmos dalies degimo — tai tankus jūdi dumai, kuriems prapūlus galima sakiti, jog vandū isz plitu visas iszgaravo.

Antra dalis. Vandeniui isz plitu iszgaravus, į krosnis kraunamos malkos ir su jomis užkuriama gera ugnis — tada paiszai nū plitu pradeda prapulti ir plitos įkaista. Szilima pe-cziuje tur' buti tokia, nū kurios geležis palieka tamsiai rau-dona arba skaisti. Geriausia szilima ira ta, nū kurios szlina bemaž kone pradeda tirpti, tapti minksztesnė.

Jau pats pecziaus budavojimas ira toks, jog jis neprileidžia, idant visur butu vienoda szilima, ir dėl to tai plitos apatiniose eilėse visūmet tampa perdeginatos, o ēsanczios pagal sienas ir augsztesniūse gūliūse — neprideginatos. Antra priežastis ne-vienodumo szilimos ira tame, jog ties akelėmis szilima visū-met esti didesnė, ne kad ties stulpeliais. Dėl atitolinimo szio nevienodumo persimaino szilimos trauksmas. Žinoma ira, jog szlina nū szilimos susitraukia, ir dėl to ten, kur szilimos buvo daugiau, plitos daugiau įdubs — taip visūmet ir atsitinka, nės ties langeliais skliautėse plitos labiaus įdumba, ne kad ties stulpeliais. Tada, kaip tiktai pamato, kad įdubimas ira gerai znaimus — tada tūjaus įdubimą užpila sziukszlėmis, smulkniais. Tada karszi garai nebegalėdami iszeiti laukan tū pacziu keliu, kaip pirmiaus, pramusza sav vietą per kitas plitas ir tokiu budu jas prigulincziai įkaitina.

Treczia dalis. Pabaigus deginimą reikia visas krosnis pliotomis uždėti ir su szlina aplaistiti, idant pecziaus atvėsimas eitu, kaip galint, palengviaus. Peczius turi taip atvėsti, kad butu galima imti plitą į rankas. Skubus atvėsimas n'ėra geras dėl to, jog nū jo plitos suskilsta ir paskiaus mažai pasitur' priesz spaudimą.

Pirma dalis deginimo arba garavimas traukiasi nū 2 iki 3 dienu, antra dalis nū 5 iki 7 dienu, o treczia dalis arba atvėsimas 5 dienas arba ir daugiaus. Apgulnai sakant visas deginimas traukiasi nū 12 iki 14 dienu — ir tai dėl kožno deginimo laikas mainisis pagal orą ir szliną.

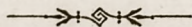
Įtalpinimas pecziaus esti nevienodas; į paprastinį peczių su 12 krosniu galima sukrauti iki 200,000 plitu; ant kožno tukstanczio plitu iszeina pusė kubiszko sieksnio malku.

Toliaus peczius iszsikrauna. Jį iszkraunant plitos skiriasi pagal ju iszdegimą. Pagal iszdegimą ira tris plitu skiriai: plitos gerai iszdegusios, plitos perdegusios ir plitos nepridegusios.

Plitos gerai iszdegusios apturimos isz viduriniu pecziaus gūliu; jos ira raudonos, ir ju pavirszis tiktai kur - ne - kur po truputį bligstelėja; ranku jos nesutepa. Gerai iszdegusi plita įmerkta į vandenį neatsimaino ir savėp vandenio sutraukia ne-daugiaus kaip 4 procentus; ant szalczio iszstatita tokia plita neskūla, muleriszka teszla prie jos gerai kabinasi — žodžiu sakant gerai iszdegusi plita turi visas įpatibes, kuriu mes reikalaujame nū geru dėl budavonės akmeniu.

Plita perdegusi arba geležinė ira tamsesnio dažo, jos pavirszis blizga kaip stiklas; vandenio ji savėp nesugeria ir dėl to muleriszka teszla blogai prie jos limpa; szalczio ji neatboja. Budama didei kieta ir tvirta eina dėl iszklojimo aslu skliapūse ir trotuvaru (taku) mėstūse ir tt.

Nepridegintos plitos, gaunamos isz pecziaus virszutiniu gūliu, tepa rankas, ir į vandenį įdėtos pasileidžia. Szalczio neisztur'. Dėl to tokios plitos eina ant mrijimo viduriniu sienu, pecziu, kaminu ir tt. (Toliaus bus.)

Tris garsus kiemai.

Daina.

Kad tą czesą menam, Seną, žilą, genam, Tai pirmiau t'est pažvilgėlė Ant Paskalviu*) kiemelio.	Tik Paskalviūs, Kalvuželiūs' Ten žaliūse medeliūs'. * * * Kitur nusižvelgkim, Akeles pakelkim Ant Bitėnu kiemo seno, Bicziulist) kur giveno.
Jie czion negiveno, — Pleiniu nepureno, — Tik tarp kalnu kalnužėliu Laikėsi prie kalveliu.	Buvo czion biteliu Tarp žaliu medeliu Kiek geltonu žiedužėliu Ant žaliuju pieveliu.
Budas budavojo, Gērė, linksmavojo, Ik' kol jūs užpūlė karės, Ir kardininkai barės.	Kad graži mergužė Dainavo dainužę, Tai ji vėl Bitėnu kiema, Iszgirė kaip nei viena.
Linksmi jie givenę Bandas savo ganė. Kariu vargai nerupėjo, Kurius po tam kentėjo.	Bitėnu kiemelis, Karaliaus mėstelis, Tek' pro szalį Niamunėlis, Kieme ved' vieszkelėlis.
Ragu trimitavo, Szoko ir dainavo. Graži Lietuvos mergelė Kaip lelija, roželė.	* * * Sodėnu kiemelis, Garbavotas sodelis, Kas pirma czia ir' givenęs? „Sodos“ bene tai žmonės?
O kad jauns bernelis Girės, Paskalvėlis, Kaip graži jo mergužėlė Lig Paskalviu rutelė.	* * * Randam' dar giesmeliu, Daug tokiu daineliu, Kurios gražia gir' mergaitę, Mergitę mergužaitę.
Palengva szvilpavo, O po tam dainavo: Graži mano mergužėlė, Kaip ruta, nēgelkėlė.	Randame žodeliu Ir meiliu kalbeliu,
Aug' ji, ne Bitėnūs'**) O ir nei Sodėnūs'***),	

*) Paskalviai, kiemas ant pusiaukelio tarp Tilžės ir Ra-
gainės. **) Bitėnai, kiemas szale garbingojo Rambinkalnio,
ant deszinės pusės Niamuno milę augszcziau Tilžės. ***) So-
dėnai, kiemas milės atstumo nu Bitėnu į sziaurę, Vilkiszkiau
parakvijoje, Tilžės valsčiuje. †) Bicziulis, bitininkas. M.

Kurios visos mums meilingos, Giriaus vertos, garsingos. Reik' minēt' giesmeliu, Bitēnai.	Lietuvos daineliu, Kurios Lietuvoj' skambėjo; Kitu nēk's negirdėjo. <i>M. Jankus.</i>

Isz Lietuvos.

Mintaujoje, tame Latvijos mēste, givena itin daug Lietuviu. Neszneku czia apie jaunūmenę, kuri eina į mokslus ir kurios daugis pasiekia 300, bet ir taip augusiu žmoniū rasi nemažą burelį. Vieni varo urėdistę, kiti-gi givena be jokiu darbu turėdami gana pingu. Daug giminiu važiūja į Mintaują dėl to, kad czia savo dukters isztekėdinti; už tai Mintauja kriūzda mergaitėmis. Tarp tu tai Lietuviū kilo didelis sujudimas ir barnis nelabai seniai isz priežasties lietuvištės. Ponai paskaitę „Auszrą“ ir nū szalies girdėdami apie krutėjimą Lietuviū ir norą pakelti lietuviszką kulturą, labai pasipiktino; norint tie ponai ira gimę Lietuvoje ir minta lietuviszkąją dūną, vienok jie nesigėdi užgaulioti, apmelūti ir iszdėlioti visaip kaip Lietuviū. Daugumas, norėdamas tikriems Lietuviams akis apvilkti, iszneka, buk Lietuviai dirbą dėl Maskolijos. Girdėjau, kad tie lenkūjantieji ponai *nenori* suprasti norus Lietuviū ir sznekėdami įvairias neteisibes pasitiki nuslopinsę judėjimą tautiszką. . . Nabagai tie nesupranta, jog savo darbu jie tiktai Lietuviū arzina ir tūmi kelia priesz savę. Bene geriaus butu ponams eiti podraug su Lietuviais? Argi galima tikėtiesi, kad ponai norētu Lietuvoje pasėti aną piktą sėklą neapikantos ir kerszto, kaip kad padarė baronai Latvijoje! Laikas susiprasti. —

Daug *ponu Lietuvoje* turi nū senu laiku ganiklas, miszką ir kitus dalikus podraug su žmonėmis. Ponai skundziasi ant žmoniū, kad žmonės nemokėdami ukauti iszvarą anksti pavasarį savo givūlius, iszminą į purvą podraugiszkas ganiklas, taip kad czia nebeauga nei zolė, nei ponai begali savo bandą ganiti. Taipogi kad rudū ateina, žmonės ilgai varinėją bandą į tūs laukus. . . Jeigu ponai norį miszką sodinti

ir medelius užauginti tokiose vietose, negali tai dariti nepritariant žmonėms, kuriu banda pasodintus medelius išzlaužo ar nugriaužia. Daugiur dėl tokiu tai ganiklu žmonės ira pakėlę bilą priesz ponus. Vienur ar kitur buk ponai norėję gerūju suligti su žmonėmis, bet žmonės perdaug reikalavę; nedūdant ponams to, ko žmonės geidavo, žmonės pakelia bilą, ir praszo viresnibės, kad jinai išzvestu rubežių tarp žemės ponu ir žmoniū. Ponai szneka, kad viresnibė nenori galutinai atskirti žemę poniszką nū žmoniū žemės, ir tai dėl to, kad nesimažintu vaidas ju tarpe. Kiek czia teisibės, nežinau. Bet reiki pasakiti, jog daugiur patis ponai žmones ira įgrobę ir įgrobia — nės žmonės nesuprasdami savo tiesu ir nepasisamdidami akilu viru ant varimo savo reikalu tankiai labai nusigaudina. Žinau daug tokiu kaimu, kurios turėdamos teisibę ir įstatimus po savimi atidavė savo žemę ponams. Kitur vėl randame givenimus rankose ponu, norint pagal teisibę sąžiniszką tokie givenimai prigulėtu pavaritiems iš ju žmonėms. Matai, daugioje vietoje priesz 1861 m. ponai iszmėtė žmones iš givenimu; kad atėjo laisvės metai, tokie žmonės, pragaisinę savo maitintoją — žemę, pradžiugo, kad gavo kur norint miszke ar pelkėje keletą desintinu į valdimą. Nabagai tiktai nežinojo to, kad priimdami tūs desintinus jie atsizadėjo savo namu ir žemės, per ilgus metus purentos ju prakaitu, dovanodami tai vis ponams. Veltūjie paskuivarė stangą priesz poną norėdami sugrižti į savo „užgiventą“ žemę, ponai pasiremdami dabar ant įstatimo, kurs sako, jog pavaritiejie pirm 1861 m. žmonės nū givenimu, jeigu jie gavo desintinus, nebegali atjieszkoti savo tėviszkės. Taip tai aiszku, jog sziądien skundos ira abipusinės. Ponai skundžiasi ant žmoniū, o žmonės guduriūja, kad jūs slogina ponai. Gerai padaritu tie, kurie daugiaus turi dūnos, ne kad giminei vienai reiki, pamislidami apie visūtinają labą ir reikalus žmoniū, kurie esti bedūniai, nutilditu ju geismus. Tūmet nebutu juk pakersztavimo ant ponu. Zmonės matidami, jog ponai atmena žmoniū reikalus, nei skųstūsi ant ju, nei bilu keltū. Sziaidierigi

kada paprastai ponai tiko mažurtį žmogeli nukriausti, ar-gi divai, kad žmoneliai galvą purto gir-dėdami ponus sznekant, buk jie geidžia, kad žmonėms gerai butu. Nedarik kitam tai, ko nenori, kad tau kits daritu, elgsiesi teisingai. O taip pasielgiant rasiesi abipus iszsitikejimas, susipratimas, gūdonė ir sutartis.

Daug, labai daug ira sužėliuſiu usniu gyvenime musu kraszto. Bet nei kokia piktibė tūmi tarpu nesuligs su bjaurumn, didumu ir daugumu bilu (provu). Negera to, kad žmonės daugiur su ponais bilinėjasi dėl gyvenimu, pievu, ganiklu ir miszku. Žmonės kertasi savitarpe: brolis sustojo priesz broli, tėvai sukilo priesz vaikus, o vaikai priesz tėvus. Nerasi tos kaimos, kur nesibilinētu keletas giventoju. Priežastimi tokio sukirszimo žmoniu vienas ant kito tankiausiai ira žemė. Tėvams mirus ar pasenus ir atsitraukus nū ukės, patūlaik stodavo į jō pėdas vienas jo vaiku, paprastai numilėtasis tėvo, kiti-gi vaikai gavę „bandas“, o mergaitės „kraitį“ eidavo giventi į svētą ir uždarbauti dūną. Retai tiktai asitikdavo, kad broliai prie vieno gyvenimo palikdavo drauge su seserimis. Sziądien pasigavo naujas paprotis. Vaikai nori tėvui mirus ar pasitraukus nū gyvenimo visi drauge valditi tėvu žemę. Isz to kyla barnis, piktu-mas ir ant galo, kad giminaicziai namie sątarti padariti nebegali, jie pasidūda į sudą. Patis nemokėdami maskoliszka nei sznekėti nei rasziti, samdo advokatus, kuriems pilia piningus, iki ant galo kiesz-nės žmoneliu aptuszti ir jie įeina į skolas. O galas bilu dėl žemės tankiausiai ira toks. Viršsnibė nusprendžia žemę prigulint *visai giminei*, t. e. visi sądraugai turi ligias tiesas ir pareikas valdime žemės. Bet musu žmonės nēkaip nesupranta, kaip galima sątiklėje keliems ukauti; už tai parėjus nusprendimui viresnibės giminaicziai skaido žemę į dvi, tris ir daugiaus daliu ties tūmi, kiek ju pacziu skaitlius isznesza. Taip tai įsigauna musu kraszte mažutės ukės, kurios sziądien prastai ukaujant neapmoka. Aiszku, jog nauja giminė, kada suaugš, turės pakelti ekonomiszką kruszą, nės žemės netenkant ir trukstant dū-

nos, kožnas mąstaus, kaip geriausiai butu galima iš vargu pasikelti. O kad vargai jau ir sziądien nėra maži, žino tie, kurie jūs kenczia ir tie, kurie kęsmus mato. Taigi verta butu, kad musu tėvinininkai pamislitu apie tai, kaip kilanczius debesius ukiszkus galima prablaszkiti iszmintingais įvedimais ir naudingomis pertaisomis. —

Negalima užtilėti, jog musu gadinėje nukentėjo labai tikėjimas ir padora: mes gyvename laiką pereiginį ir nestovų. Pirma budavo tikėjimas, ramindavo musu žmonės pažadėdamas už gerą gyvenimą laimę danguje ir varidavo jūs prie geru darbu. Tikėjimas budavo paklodu gyvenimiszkos doros ir laimės. Sziądien jau kitaip virsta. Netikistė plecziasi tarp žmonių itin greitai. Ta netikistė apsireiszkia tankiausiai nepagūdojime bažniczios, jos mokslo ir jos tarnu; daugiur kuningai jau apjūkiami pasakose ir dainose. Tikėjimą ardo tai nepadorus pasielgimas kuningu, tai menkas mokslas katalikiszkuju kuningu, tai stoka tikro apszvietimo ir auginimo vaiku tikėjime, paveikslas netikistės, kokį dūda tuli patis kuningai, didūmenė ir mokslininkai, ant galo didesnis susiartinimas tarp nevientikiais: tankiai randame juk ir vienoje giminėje du, o retkarcziais ir tris tikėjimus. Lietuvoje givenant stacziatikiams, katalikams, protestontams ir kalviniszkiams, židams ir tt. argi szmatlu, kad aitra tikėjiszka ėmė griuti? Griuvant tikėjimui negali iszlikti neįgrobta dora. Patūlaik žmonės buvo pratę savo gerus darbus dariti ant pamato įsakimu dievo ir tikėjimo. Sujudėjus pamatui tikėjimo, savibė ėmė neiszpasakitai skubinai plisti: kaip vakarūse Auropos taip jau regimai ir musu kraszte beveik tas jausmas gaus virszų. Laikas už tai doros mokslą paremti ant kito mokslo, o nebe ant bažnitiszko. Kad tai ira galimas daigtas, parodė jau gyvenimas ir pilozopiszki tirinėjimai. Jausmai savibės, jeigu jūs priderincziai nudailinsime, norint neiszdils szirdije žmogaus, bet gaus kitoniszką iszveizdį ir netrikins užauginti draugijiszkus jausmus. Reiki savibę dėti į pamatą mokslo apie dorą ir augi-

nant vaikus darbais dorą įdiegti szirdise jaunūmenės. Taip daridami mes iszvensgime dideliai daug piktibių, kokias atgabena persikietojimas taip stambaus ir itekmingo pažvilgio apie dorą ir tikėjimą. Visi tie, kurie rupinasi apie visūtiną labą, tegul nesnaudžia, nės laikas jau labai darosi paojingu. Kas nežino be galo paplitus vagistes, žmogžudistes, laužimą prisiegos, apgavistę, girtistę ir tt. ir tt.! Neatsigimstant draugijai, dievas žino, kokio likimo sulauks musu lietuvizskoji tauta. Tiktais tikro stodami į darbą gerinimo pobudžiu, pažiuru ir darbu tegalime tikėtiesi sulaukę spindulėlių laimingesnios ateities. —

Kad atėjo 1861 m. ir apskelbta laisvę žmoniu, kad panaikinta baudžiavas ir prideristę nū ponu, ponu ukė smarkų gavo smugį. Pirmą žmonės apdirbdavo ju laukinius ir naminius darbus — dabar reikėjo jau darbininką samditi ir apmokėti. Nū pradžios labai daugiems reikalai ukiszki blogai sekėsi; pamažu tiktai didūmenė ėmė pasigauti nū taip smarkaus sujudinimo draugijos. Gali buti, kad pasigavimą ponistes nū anūmetinės kruszos pripadėjo navatnas apsirupinimas samdininkais. Szneku apie kumeczius. Szia dien dvarponis nēkaip nenori samditi paprastą darbininką ant algos, kaip kad daro musu ukininkai. Dėl ko? Dėl to kad algininką nėra galima spausti per virszų ir dėl to kad jis prislėgtas darbais kersztauja ant pono ir apleidžia tarnistę. O kumetis, kurs tankiausiai turi paczią ir vaikus, gavęs nū pono grintelę, darželį ir dar dirvagalį ant pasisodinimo ropucziu ir pasisėjimo mažumo javu, bus ramus ir tikus, nės kad jis ims szokti ponui į aki, ponas jį iszgins isz givenimo, ir jis vargszas žino, kad greitai kitur gauti dūną negalės. Toks tai kumetis už grinczią ir pasėlių javu eina kasdien dirbti dėl pono. Vienur ar kitur darbai kumecziu ira pažimimi nū anksto; t. a. jis turi žinomą gabalą miszko žimos metą iszkirsti, pievu nupjauti ar dirvu suarti ir tt. Savo nūvadą nudirbęs kumetis gali eiti namon ir variti savo darbus. Bet daugiur tokio darbu paskaidimo nėra. Kumetis turi nū rito dirbti iki vakaro pas poną. Ponas ar jo vietininkas žiuri, kad

kumetis kūmi daugiausiai darbu apveiktu; jeigu jis ant darbu ar pavėlūtu ateiti ar pasiroditu, ēsas netiek krutus ir skubrus kiek kitas, tai ponas atima nū to vargszo vieną ar kitą dalį jo ūdzarbio. Nekartą ira atsiējē, jūg ant galo metu kumetis negauna nei jokio pelno nū savo metiniu darbu ir džiaugiasi vien iszmisti galējēs; taip tankiai, matai, nukropia kumetį ponas. Žinau, kad nevienas sakis, jog kumecziai poną apvagia, jam įtaisus ukinius pagadina ir tt. Bet jeigu ponas pats stotu į kumeczio vietą ir taip bedirbdamas sulaužitu nudėvētą žambrį ar kirvinį pentį nutrenktu — kas-gi tam kaltas?! Teisibē, ira tokie ponai, kurie darbininkui geresniam ir mokslingesniam primeta vieną ar kitą grasį už kasdieninį dideliai sunkų darbą, bet kiek tokiu dvarponiu rasi, kurie norint mažumėli rupinasi apie pagerinimą buvio samdininku; žinau, kad jie tą darbą pagerinimo atlieka dėl to, kad turėti pelną dėl savęs didesnį, taigi tame daigte jie ira visiszkai medegiszkais savininkais (egoistais); bet ir tai gerai, kad norint savibiniai reikalai prispiria atminti ir apie artimą vargstantį. Isz to, kas pasakita, matome, jog baudžiava, norint įstatimūse pagaszinta 1861 m., givenime nepragaiszo, tiktai savo povizių keitē. Reiki, kad tėvinininkai, kuriems rupi laimē musojo kraszto ir jo giventoju, pasirupintu paroditi kelius, kuriais eidami galētumēme pagerinti buvį vargstančiu savo broliu. Tiktai eikime visi į darbą ir mislikime daugiau apie reikalus draugijos ir artimo. —

Lietuvoje tarp ponu ira didelis subruzdimas; trenksmą tą pakėlē darbai Lietuvininku. Ponai, kurie patūlaik skaitē savę į burį Lenku, nusigando labai iszgirde, jog lietuvistē ūzsigeidē atjieszkoti tas tiesas, kurias kitą kartą ponai prazaidē. Taigi nū pradzios ponai labai baidēsi lietuviszkąją kalbą ir tūmi, kad reikēs susiartinti su žmonėmis, jeigu norēs žmoniū draugais pasiroditi. Aulinkui-gi ponai iszvido, kad lietuvistē rupinasi netiktai apie atkėlimą kalbos. Lietuviai gražiai supranta, kad ju kalba neisztrivos kovoje už buvį, jeigu neįsigaus raszliava, apszvaista; o podraugiai, jeigu nepasigerins medegiszkas buvis

žmoniu, kas nenumano, jog ir tautos givenimas nebus amžinas? Gavę ponai tai girdėti, tai ėmė nirsti ant Lietuviu, tai vėl kiti ėmė jieszkoti ju bicziūlistės. Vieni saprotauja, jog eisę drauge su maskoliszkają valdžia, jeib tiktai pastovėti savo dvarūse — kaip kad gaivintojai lietuvistės mislitu nū ju dvarus atiminėti! — o kiti daro iszmingai susiartindami su Lietuviais ir drauge apmāstidami, kūmi ir kaip galima bus apsisaugoti nū *staigos* ukinės kruzos. Taigi dalis ponu pripažįsta tiesas žmoniu, nori eiti su Lietuviais drauge, geidžia pakelti ju raszliavą, pasitikėdami jog vienibė tiktai dūda stipribę kovoje priesz staigų atkietojimą draugijiszko ir medegiszko givenimo, kadaigi toks permāinimas negalētu įvikti be kraujo praliėjimo, be panaikinimo daugibės spēku musu draugijoje. Galime mes Lietuviai pasidžiaugti tūmi, jog Lietuviu ponai — norint toli gražu nevysi — parodo lietuviszką iszmintį. Jie nesimėto isz vienos pusės į kitą kaip nendrė vėjo lankstoma, bet apmāsto nūdugniai givenimo padėjimą, numano iszeigą draugijiszkos ir medegiszkos kovos tarp varsnu — ir už tai nori *gerūju* ir *palengva* taip viską surėditi, idant ir pacziu ju givastis ir turtas nebutu ižeistas, o ir žmoniu buvis ir apszvaista pasitobulintu. Galime tikėtiesi, jog tu iszmingu ponu žigis atnesz vaisių, kurio visą isznaszumą dabar ira sunku nuspręsti. Tik-tai tiek galime sakiti, jog lietuviszkoji tauta, jeigu atlėžėliai ir iszvėsėliai ir nusiputėliai paseks tą taip vaiskų paveikslą iszminguju ponu, įgaus stipribę ir gajumą — nės pasispirs ant iszmingo ir teisingo pamato. Taip jeigu ponai daris, kas galės minėti anas praėjusių gadiniu kalczias?! Lietuviai gatavi užmirszti tai, ką jie kentėjo, matidami, kad ju norus kiti supranta ir stengiasi pasidarbauti ant laimės visūmenės. Laimę lai dievas lemia tokiam darbui.

J. S. Kūksztis.

Isz *Naumėsczio* kampo buvo vienas klėrikas kokioje seminarijoje; mokinosi geriaus, buvo pirmutiniu; jį patiko tokia nelaimė, kad parašzė lietuviszką gromatą pas savo vieną pažįstamą Lietuvį mokslingą;

apie tai iszgirdo jo parapijos klebonas kanauninkas, kurs tur' but' po tam nuraszė į seminarijos viriausibę pas jūdstvernius ir bene turėjo pridėti „Lietuvis“, o tą žodį gudiszškai kiba gali perversti „neblagonadežnij“. Tai tą nabagėlį ir iszvarė isz seminarijos; jis klausė tolrasziu į Sandomieriu, ar ten nepatilpsęs — atsakė, kad gal'; o kaip nuvažiavo, tai ir ten vartus szviesibės neatidarė. Padaręs apie 200 miliu kelio, liudnas namon sugrižo, o po tam

Leidosi už juriu, mariu,
Kur ne vieną didis vargas varo.

Per tai visai ne divai, jei tai tikosi dvasiszkoje akadēmijoje, kad „vieni jauni, kiti seni ir laiko neturi“ lietuviszkai mokintis.

-ž-

Stulpus rubežinis tarp Lietuvos ir Prusu ties Boguszium kaimu. (Isz „Tygodnik illustrowany“ 1861 m. N. 99). Isz visu krasztu musu žemės Augustavo pavietis (Suvalku rėdiboje) kù mažiaus ira apstingų senovės liekanoms; dėl togi tùm labiaus užtarnauja ant apdumojimo esąs sulig sziol paminėjimas ties Boguszium kaimu, nù Grajevo per pusę milios, Augustavo pavietije, ant paties Prusu rubežiaus gulįs. Ira tai stulpas murinis, stovįs ant rubežiaus linijos, kursai, kaip paraszas ant jo rastas liudija, pastatitas tapė 1545 m. prie iszrubežiovimo tam' laike nù Lietuvos tos dalies Prusu, kuri 1525 m. per karalių Zigmuntą I. į lėnės valdimą jo seserėnui Albertui, Brandenburgijos markgrovui, iszleista tapė. — Kaip isz dėju žinome, tokiu budu pasibaigė nù amžiu ginczas Lietuviu su Križoku zokonu; tada tai augszcziaus paminėtas iszsziadėjęs ženkle ir garbės Didžiojo mistro, pasiliko kunįgaikszeziu Prusu ritiniu, priėmė szventmetiniu budu nù karaliaus investiturą (įvedimą į valdžią) Krokavoje ir ant amžinu laiku pažadėjo lėnistę Lietuviams ir Lenkams. Paskesniame laike tas padarimas Zigmunto Senojo už kliaudą politikinę buvo laikomas; tai vienok patikrinta, kad perskirimas nenoringo zokono, o pasodinimas Prususe giminės namu (su Zigmuntu senūju) turėjo didę parodibę gerai suprasto reikalo dėl vieszpatistės. Isz tikro vei-

kimas užviliojo tą išrokavimą, nės kitaip suditi to daigto negalima, kaip prie geros pažinties ano laiko politikos ir budu diplomatijos dvaro lietuviszkai-lenkiszko. — Stulpas tas rubežinis dalike pramonių nėku nepasiaiszkina, turėdamas ant savęs paveikslą žemės ženklų (gerbu) „Vaikimą“ Lietuvos ir „Erelį“ anos gadinės Prusu, su karuna ant kaklo ir su balse S ant krutinės; išzraizimas ant skritakmenio (akmens smiltinio) negerai nutikęs, o žemiau tobliczios išzkaptūtas paraszas cze padėtas: Quando Sigismundus Patriis augustus in oris primus. et Albertus Marchio jura dabant. Ille Jagellonis veteres quae binominis urbes hicque Borussorum pace regebat opes. Haec erecta fuit moles, quae limitae finis signat et amborum seperat arua Ducum MDXLV Mense Augusto.*) — Akmū tas ant daugel vietu per laiką sugadintas. Bales ne visur lengviai galima išzkaititi. — Žmonės tenai giveną pasakoja, kad tame stulpe ira dideliai daug užmūrītō sidabro; išz tos priežasties nū Prusu szalies užpūla naktije žmonės, gražtais sukinėja po plitas ir didei akmenis pakasinėja, taip kad dabar jis galės užvirsti.***) Jegut kokia maloni ranka nesurtais to paminėjimo, tai jisai neužilgo parvirs.***)

Vēversis ir Parplis.

Penktame numerije „Auszros“ buvo raszita apie T. Kasciuszką; taipogi ir asz rankiodamas dainas, užėjau dainą apie jį, kame musu žmonės dar szį-tą apie jį žino ir pamena.

Kad Kasciuszka jojo,
Karaliūm pastojo,
Palauk, palauk, pons Kasciuszka
Atjoj', Lenku ponas.

*) Kad Zigmuntas I. laimingai savo tėviszkam krasztui ir Albertas Markijai įstatimus davė, ansai Jagelono senus dvėju vardu mėstus o szisai Prusu valdė pakajaus laike vaiskus, szitas didisis paminklas tapė pastatitas, kursai rubežiaus kelią paženklina ir abėju kunigaikszcziu apgivenamus laukus (žemes) perskiria, mete 1545 rugpiuczio mėnesije.

**) Toktai jau 1861 m. raszita.

***) Tame pacziame numerije ano laikraszczio laksztas 61 ir paveikslas ano paminklo su žemės ženklais Lietuvos ir Prusu randasi.

Perdėtojai.

O kaip jis prijojo,
Gromatėlę davė,
Gromatėlę skaitidamas
Labai graudžiai verkė.
Žaliojoj' girelėj',
Tamsiojoj' naktelėj',
Ten suklupo bėrs žirgelis:
Kasciuszką sugavo.
O kaip jį sugavo,
Gelžimis apkalė,
Ir į kalinį įdėjo,
Kalinij' marino.
Į grabą įdėjo,
Sklepe palaidojo,
Apraudojo szinkorkėlė
Jo kojas, rankeles.
Verkė karalėnė,
Verkė cėcorėnė,
Verkė ir visa kariauna
Karaliaus Kasciuszkos.

El. Zeroniczia.

Nekurie kareiviai atidūti isz musu kraszto į karę ant tarnavimo raszidami gromatas pas savo giminę primena, jog ir pas jūs sklįstas laikrasztis „Auszra“; taip viens Gruzdietis esąs Kronsztate, kame jis skelbia, jog ir tenai gaunas ją pasiskaititi.

R. V. grįždamas namon isz *Bat.* su gromatomis, kurias reikia įdėti į pasztą, buvo užėjęs į *Bub.* pasztą ir tenai norėjo įdėti, bet pasztos užveizdėtojas jas pagraibęs atsakė, jog negalįs tokiu priimti, nės cze matities' jog ira knįgiukės, kaipogi R. pavietije pradėję leisti paszta žemaitiszkas knįgiukes, kurias priimti nėra galima, nės viresnibės nepavelita. Bet Sziauliu pasztoje nėkas nėko neklausė ir tenai tapė įdėtos; taipogi tai norėjo nuveikti Batakiu pasztoje, bet ten tik vieną markį te parodė — o daugiaus trukus.

Szia žiemą *Sziauliu*se rugiai pigus, moka už purą 2¼ lik 3 rublių; linai taipogi nebrangus, tik pardūda isz bėdos; avizos po 1 rub. 40 kap., po senovei;

miežiai 2 rub. 40 kap., vidutiniškai. Už verszius turėtus vidutinei užmoka 1 rub. 50 kap., o už skuriukes namėje piautu varo liki 4 ir penkiu auksinu (auksinas — 15 kap.), pigokai; ragūti givoliai taipogi nepigus. Bulbiu (ropucziu) puras 1 r. 10 kp. vidutiniškai; bet szi metą po nekurias vietas (ten kur bulbes nupirko) isz litūtu metu bulbės nesveikas ant valgimo, taip pas kitus girdėti pavalgę apserga pikimu szirdies ir toliaus jau jos taip pakirsta, kad nė paveizdėti nebenori.

Ne vien isz Prusu Lietuvos rengias' daug Lietuvininku į Amėriką, bet ir isz Maskoliu Lietuvos, sakidami, kad ten dikai žemes dalina, dikai nuveža, kad ten lengvas gyvenimas ir t. t. Žinodami, kad tenai ne labai dailiai musu broliams einasi ir kad višados, kur musu nėra, „miltu kalnai supilti“, persergėjame, kad neįtikėtu nė kalboms nė laikraszcziams. Amėrika norėdama apgivenessu padariti savo tuszczią krasztą, kur „velniai kumstėmis muszias“, prisiunczia į musu pusę prikambanczius prie kelionės paikus žmones, idant ten nuvažiavęs bėdnas žmogus ir negalėdamas jau pagrįžti parsisamditu dėl ju už prastą darbininką. Teko man kalbėti su tais, kurie į tą balą buvo bridę, ir visą teisibę grinai papasakojo.

Vėv.

Viso Aukmergės pavieczio bajorai, kaip raszo P. Mažutis, kelio netaiso; bajorams, gird', gana ėsą to, kad jie deputotais gali buti! . . . Bet ir patis žmonės gali isz savo tarpo nusiskirti kelio deputotus; bajorai tūmet juk galėtu stimpsoti rankas sukeitę . . . Didelis taj neteisingumas, kad žmonės vieni kelius tetaiso. Ar-gi nevisi važinėja keliais? O juk ponai ir bajorai dar bene tankiaus važinėja nekad prascziokai! Kam-gi sloginti vieną tiktai prascziokėli sunkiais darbais?! . . . Žmonės patis turėtu pasirupinti, kad keliu taisimas butu paskaiditas tarp bajoru ir žmonių kožnam pagal daugumą jo žemės. Kas galės sakiti, kad toks paskaidimas nėra reikalingas ar vėl neteisingas?! J. Szl.

Padūtąjį Lietuvių skaitlių, ant 51 pusės „Auszros“ kalendoriaus liginant su skaitliumi įskverbtu masko-

liszkame praėjusiu 1883 metu kalendoriuje rasime savo vientaucziu skaitlių Maskolijoje daug didesni. Reisz- kiant skirimas giminesskaitliūse, Lietuviams pripūla ap- skritai puspenkto milijono (Lenku pusszeszto milijono). Cze ira matoma, jog raszitojas tautinio kalendoriaus (narodnyj kalendar), Venediktov'as, iszmano kartu ir Latvius. Jei tada paimsime per pusę Lietuviu ir Latviu skaitlių (abejoju busent taip daug Latviu), tai iszpūla ant Maskolijos vienos 2¹/₄ milijonu Lietuviu.

J. K. Sz.

Vienas jaunas vaikinys priėjęs prie szinkiaus praszo arėlkos: „Prosza dats sznapsą!“ — Szinkorius Vo- kietis neva nesuprasdamas jo atsakė lietuviszkai: „Nia, siki, ka te reik? asz nežina.“ — „Davai, davai skore!“ — „Ja ką, asz nežina.“ — „Na, Szepleruk' (pravardė Pruso), dūk, dūk, asz neturiu kada laukti.“ — „Nia, siki, dabar to kas kits, to asz žina.“ At- pile puskvatėrkę ir jūkdamas padave vaikinui; tas nusineszė. — „To snargles, liak tu siki gerą!“ Szią szneką asz savo ausimis girdėjau. A. isz B.

1884 m. 30 d. sausio mėn. isz *Kvėdainiu į Plunge* keliavo P. Kalvaitis aklas su savo paczia susėdusiu ratpalaikiūse veždamu drauge pardūtu križelius, knin- gas ir kalendorius. Plungėje ant rinkos vakarop sustoję dėl pasiganimo, kadagi patis ir jūdvieju ke- vinas (kuinas) nū kelionės buvo nuilšę ir pavargę. Tūmi tarpu ant nelaimės prisiartino rėdininkas, atrado vežime uždraustus daigtus. Pati norint žliba nuoko szalin palikdama neregintį virą besėdint ant parda- vinio. Szis vargszas papūlęs į nagus peslio vienok mokėjo iszsisukti, nės aklas budamas sakėsi nežinąs, kur besėdįs ir tokiu budu isz knabliu iszspruko. Perimtą pardavinį palicija pristatė į tamožnę, kur kningas ir iszpardavinėjo ne pagal ju vertį, bet pagal ju didumą imdami prekį. O pameklė (ironija)! Ap- jakę žmonės gauda aklus ir žlibus, idant tokie kitu neapszviestu ir neįnesztu geismos tarp apjakusiu, nū kurios, tarsi, galėtu apžilbti su visu. Teisibė, jog vadovui ira pigiaus ir vadžioti neregintį negu regintį, nės aną, kaip nori, taip veda, kur nori, ten pasuka be

jokio sticžio ir prieszginio, o su sziūmi taip negali elgtiesi. Taigi ne noras tamsibės, bet meilė valdimo žmonėmis nesuprantancziais, apjakintais verezia į tamsibę . . . Ąklas sėdžia, žliba važniczioja, apjakęs puszinėja visztas gaudidamas. Ar tai ne pameklė!

M. M.

Dainele „*Arklis ir meszka*“ savinasi labai daugis. Taip brolis M. M. raszo, jūg „jam szią dainutę suteikęs jaunikaitis isz kaimos Vaitekunu, Baltras Miežinis, Grinkiskės parakvijos, kurs ją *atradęs tarp kitu popėriu savo tikro dėdės*“. Kas-gi tą dainele bus paraszęs isz tiesu?

J. Szl.

Ateina pavasaris o su jūmi ir laikas novijimo paukszcziu lizdu ir kiausziniu per piemenis be jokio reikalo anu iszdikime. Czeku žemėje radę darbininkai kurapkos ar kito paukszczio lizdą tarp javu arba žolės ant pievos paliekta aplinkui nepiautą, idant pauksztelius negandinti, o mes kad ir žinotumėme, kad tai ira paskutinė kurapka, tūjau nuszautumėme, sako, kad asz nenuszsausiu, tai kitas nuszsaus! Ale ir tu ir kitas turėkite protą ir žinokite, kad kožnas daigtas savo galą tur ir kad reikia givolius norint veislei palikti, nės kitaip su visu iszniks. Juk bene Prusu Lietuvoje ira daugiaus miszkiniu paukszcziu ne kaip pas mus. Dėl togi praszome visu tu, kuriu įtekmė ant musu beprocziu gali buti naudinga, iszgulditi, pabarti, iszroditi nenaudingumą tokio nelabo darbo . . . *Vėv.*

Vilkas avių gelbėtoju. Žinau gerai, jog perskaite pradžia mano raszto, pasakisite: Mat, gužutis ilgaspapis nėkus tautija. Kas tai kada girdėjo, kad vilkas gelbėtu avis? — Vienok isz apsakimo mano ir patis patirsite, jogiai kitą sik ir vilkas gelbėjo avis, bet jas gelbėjo savotiszka. Paklausikite.

Vienas senas žmogelis artojas, vadinantis Juszka, kaip tankiai artojams atsitinka, pritrukęs pingu sunkiame reikale norėjo gauti kur noris pažiezioti keliatą deszimcziu rubliu. Nabagas pūle pirmiaus prie savo gencziu, paskiaus prie susėdu ir prieteliu, bet nėkas ant vargszo nesusimilėjo. Pasakau, skendenis ir už barzdkuczio griebia, taip ir musu Juszka

negaudamas pagalbos pas savūsius, pakasęs žiląją makaule (pakauszi) susimislijo jieszkoti prieteliaus tarp židu. Kaip jam tai klojosi, pamatisite.

Raseiniu mēste, atkrantije Rasenkos upelio, givena jaunas židelis, pravarde V . . . , turis piningu ant keliu tukstancziu rubliu, bet suktas kaip kanapinė virvė o tamsus lig taboko ragelis; visas jo mokslas ira talmudas (židiszkas iszguldimas szvento raszto), katra viras mokinos, Girkalnio mēstelije (netoli nū Raseiniu) pas rezninką. Dievu jo ira rublius, o aniolais kapeikos. Pas tokį tai geradėją nuvargęs Juszka jieszkojo pagalbos geizdamas gauti ant skolos 60 rubliu. — Po ilgu praszimu ir sznekėjimu židelis paglostęs dar mažąją savo barzdą prižadėjo dūti Juszkaui 60 rub. ant pusės metu, jei szisai už palukojimą dūšs 15 rub. Pagaliaus židas priėmęs nu Juszkos padaritą pas maklerį skolaszti ant 75 rubliu davė vargszui 60 rub. — Tokia eile bėdnelis Juszka gavęs piningus džiaugėsi sakidamas: „Kad ir palidėsiu karvaitę palukanoms, bet iszbrisiu isz nelaimės.“ Pranzuku priezodis sako: „Praszciokas szaudo, o ponas dievas kulkas gaudo.“ Tasai priezodis iszsipildė ir ant Juszkos, su ta atmaina, jog ne dievas, bet velnias židiszkos suktibės szuvi nuneszė tiesiog ing szirdį Juszkos. Pasiklausikite, kas toliaus dėsīs. Juszka rupindamas apie atlikimą skolos užmokėjo židui apie 70 rubliu, o dumodamas, jog tebliko skolos, 5 rubliai, nepaėmė nūg žido rasztelio ant užmokėtu piningu, ir palikęs pas jį savo vekselį laimingai namon nuvažiavo. Tūm tarpu neteisingas židas padūdamas skolaszti prie Raseiniu sudžios praszė prisuditi nūg Juszkos 75 rublius skolos su palukanomis ir ir trota ant provos vedimo. Paszauktas ing sudą Juszka, noris ir sakė tikrą teisibę, kaip buvo, bet liudininkais iszroditi negalėjo. Rods prie atlikimo židui skolos 70 rubliu buvo matitoju antras židas, bet krikszczioniui teisibės neapliudijo. Pagaliop sudžia nepriėmęs ing prekį sakimu ir prisiegavojimu Juszkos, prisudijo židui 75 rublius prigulinczius po vekseliu, o palukanu ir trotos 10 rubliu, isz viso labo 85 rublius.

Tokia eile nabagas Juszka turėjo židui V . . . už 60 rubliu užmokėti 155 rublius. Nelaimingas žmogus negalėjo tokio plūkszto piningu gauti, dėl to spaliaus mėnesyje 1883 m. sudas suraszė Juszkos daigtus. Tas matidamas savo nelaimę meldė žido, kad tiktai per dvi nedėli nepardavinėtu jo atlaiku, o jisai suteiks prisuditus piningus; bet ir tos milistos nedoras židas nepadaro, o spaudžia žmogų bėdną tūjau užmokėti. Taip vilkas pagelbėjo aviną savotiszka.

Lakstidamas po visokius užkampius dar macziau, kaipo *avinai szelpė vilkus*, o apie tai papasakosiu. Musu viriausibė norėdama numazinti girtūklisę uždėjo ant arėlkos brangų mokestį arba akczizę ir iszdavė sikiu įstatimą, kad sziuksztu be ukininku valios nebutu įsteigtos karcziamos po kaimas ir mažus mėstelius. Vienok visi tie įstatimai viresnibės mažai teatneszė naudos, o tai isz priezasties neiszminties ir pasileidimo ant girtibės musu ukininku artoju, katrie už keliatą stikleliu sznapso iszdūda židams rasztus ant įsteigimo nauju karcziamu; taipogi kas isz gaspadoriu tur' kokią atliekamą trobelę, tūjaus židą įleidžia, katras tenai pardavinėja arėlką be viriausibės žinios. O kad akczizės sargai žido nesuczūptu, patis ukininkai arėlką kavoją; ligia dalia po mėstelius ir didesnes kaimas dūda židams žemę dėl karcziamu pastatimo, o po mėstelius retai rasi ukininku namus prie uliczios, visi nustumti į užpakalį. — Tokiu daliku karcziamu skaitlius prie dideliu keliu rods nūmožėjo, bet mažuju karcziamėliu priviso kaip tarakanu užpezckije. Visur po kaimas, viensėdzius krumis ir antkelius givena trobelėse nususe židai, katrus badas iszvarė isz mēsto ir katrie czion truczidami žmones sznapsu gauna gerą plutą dūnos. — Atsibuskite, broliai artojai, ir padumokite, kokią iszkadą dirba jums židai įvisę jusu trobose kaipo kraugėrinės bla-kės. Rodos jums, kad tai gerai, jog už menką trobelę židas užmoka keliatą deszimcziu rubliu, dėl to jog nėkas isz krikszczioniu tiek neužmokės, bet aprokūkite visus dalikus, o iszvisite, koki turite pelną. — Arėlka ira tai židu galibė ir ginklas, dėl

žmonių apsikimo ir nuplėszimo; tie sukcziai nesidrovi (nesigēdi) pridėti vandenio prie arėlkos, o dėl pridavimo anai tvirtibės primaiszo vitrijolijos ir kitu nūdu, baisiai sveikatai iszkadijancziu. Židas nėkados nemoka arendos gatavais piningais, bet atkiszta arėlka, mėsa kokių padvėsusiu givoliu ir kitais nėknėkiais, be katru pigiai galētumėme apsieiti. Kad neturētumėme taip arti karcziamu, tankiaigalētumėme apsieiti be arėlkos, o taipo ir graszis butu skalsesnis, o labiaus nusimažintu vagistės ir visokios nedoribės. Dabar bernas girtūklis arba merga vagilka, o tankiai ir bobelė pasileidusi ant girsnavimo, pagrėbė ką isz namu, tūjaus nunesza pas Mauszą; tasai viską meilingai priimdamas dar pamokina kaipo vogti, o tūmi iszveda isz kelio netiktai žmones augusius, bet ir mažus kudikius. Prie to daugel atsiranda židu turincziu sutartį su vagimis ir padedancziu aniems iszvesti ukininku arklius. — Dėl aiszkesnio parodimo, kokios tai nedoribės dedasi isz priezasties įvisimo ko kaimas židu, apsakisiu jums apie vieną paszalaite karcziamėlę vadinamą Skilute, katra niukso antkrantije Alsos upelio Raseiniu pavieczio, Szimkaicziu valszciaus, netoli Rupeikiu kaimos. Trobelėje kažin kokio buvusio kareivio įsikurė židelis vadinamas Szimkiu. Jam czia klojosi nė szio nė to. Keliatą kaimu netoli, gan' atsiranda plempiancziu arėlką, prie kurios kiek tinkamas gal maisziti vandenio. Upelis arti o svecziai nelapus. Tai tada karcziamėlėje židelis priima vogtus daigtus. Vieno bajoro berneliai ne mažai jam prineszė grudu, o praieitą rudenį pusbernis įsimanė vaginėti, ir tarp kitu daigtu pavogęs nūg savo gaspadoriaus sidabrinis szauksztus, szakeles ir peilius nuneszė pas Szimkį. Tasai nupirkęs po 25 kapeikas porą užsiginė, kad nėko nematęs ir nežinaš. Ne gana vagiscziu, bet pasirodė ir žmogžudistės. Praieitą spalio mėnesį keliatas žmoniu susiėjusiu ing Skilutę pas Szimkį traukė sznapsą, o tu svecziu tarpe buvo ir sargas karaliszkos girės Radaviczia ir isz viensėdzio Revu ukininkas Jūzas Żuraitis. Kada jau visi gerai prisipleszkėję pradėjo namon rūsztisi, iszėjo pirmiaus Radaviczia o paskui

Jūzas Žuraitis, kursai girioje Radaviczią pavidamas suszuko: „Palauk, broļau, eisme draugel“ Radavicziai sustojus susėdas Žuraitis prisiartinęs isz visos stipribės su lazda drožė sutojusiam į galvą. Radaviczia apsvaigęs iszvirto, o piktadėjas Žuraitis gulincziam dar keliatą sikiu su lazda surėžęs per galvą pradėjo jį kurdėmis sparditi, o tokia eile dideliai suronijęs galvą keliatą szonkauliu sulaužė. Taip žuditam Radavicziai visiszkai apmirus žmogžudis keliatą sikiu pridėjęs ausį prie veido savo aukos (apėros) klausėsi, ar ira dar givastis; pagaliop matidamas ėsantį negivą, iszėmęs isz kiszenės Radaviczios piningus, jį ing pelkę nuvilko, o patsai taipo apsidarbavęs visas kruvinas ing karcziamą sugrižo. Draugams jo klausiant, kur taip susikruvinęs, atsakė: „Tilėkite, bus viskas gerai“, liepdamas szinkorkai dūti visiems arėlkos. Jiems czia begeriant, Radaviczia atsigavęs ir repeczka paslinkęs pri kokios tai trobelės viską iszreiszkė. Kaltininkas tapė surisztas ir ing kalinį nusizstas, o sumusztas nuvežtas gidituvėn ing Raseinius. — Broļiai artojai, matote, kas destis' isz priezasties įvisimo musu tarpe židu paszalaicziuose karcziamose, nusikratikite nelaimingą papratimą girtibės, kuri žmogų givoliu padaro, o nebusite avinai, nūg kuriu židai galėtu vilnas kirpti. — — — Gana klegėti, lekiu toliaus, o pamatęs ką ir vėl jums, broļiai mano, pabilosiu. Raseiniai, 25. sausio 1884 m. *Gužutis*.

Prie Patrimpo. „Auszroje“ 1883 m. lak. 278, 279. p. J. A. V. L. paminėjo užlikusią nūg senovės statuvą dievo Patrimpo Kristapilėje, Prususe. Dėl tu, kurie norėtu tą musu Patrimpą isz arties pažinti, nurodau ant apraszimo E. Gigo: „Der sogenannte Potrimpos in Christburg, der sogenannte Barthel und die Gustabalde zu Bartenstein“, patalpinto laikrasztije „Zeitschrift des historischen Vereins für den Reg.-Bezirk Marienwerder“. 1877. 2. Heft, S. 43. Ant pridėtos priė raszto tobliczios randasi ir nupiesztas Patrimpas.

Bs.

Prie krivulės. „Auszroje“ 1883 m. l. 81, 82. p. Parplis platokai apraszė musu garbingą krivulę, kurios senatvė

— kaip kitą kartą regėsime — per tukstancius metu siekia. — Reikia žinoti, jog ta krivulė, visur, kur Lietuviai giveno senovėje, dar ir iki sziai dienai užsiliko, pergivendama paczius Lietuvius, kurie vietomis į Lenkus ir Vokieczius paversti tapė. Taip antai gilioje dar senovėje, pirm atsibastimo slovėnieszku Lenku į Pavistulę, nūg upės Vistulės (Vislos) į saulėleidi, pagal mares (jures) giveno lietuviszkos gentės, kaip rodo isztirinėjimai Mannhardt'o (Correspondenzblatt der deutschen Gesellschaft für Anthropologie, Urgeschichte etc. 1878, pag. 61) ir užsilikę tenai iki sziol vardai tulu upiu, kaimu ir t. t. Kadangi pamarėmis giveno, to dėl ir vadinamos buvo pamarėnais — szendien Pomerania. Lenkams užplaukiant, szitie musu Pamarėnai pirmiausiai į Slovėnus, o vėliaus — į Vokieczius paversti, Vokiecziams sziaurėn link besiplatinant. Bet dalis tu Pamarėnu, givenanti szios dienos vakarinėje Prusijoje, taip vadinamame Pamarėliu kampe, užlaikė iki sziol lenkiszkaai slovėnieszką kalbą, vadindamiesi *Koszubais*. Jie tai ir ira senovės lietuviszki *Kaszupiai*; pravardes pas jūs labai tankiai dar ir szendien tikrai grina lietuviszkas randame. Tuli vietu vardai taipogi dar liudija apie ju senovės lietuviszku. Dar XIII. szimtmetije szitie Kaszupiai, nors jau tūmet regisi buvo sulenkūti, bet dar ira atskiriumi skaitomi ir minavojami nūg Slovėnu (Lenku). Taip kunjgaiksztis Boguslovas gromatoje 1291 m. vadina savę: *Dei gratia du Slavorum et Cassubie*“ (Gercken. Codex diplomat. Brandenburgiae. VII. 110). Pas jūs, kaip ir kitar Lietuvoje, lenkiszka valdžia ir lenkiszki kunjgai per bažniczias regisi labiausiai lietuviszką kalbą sunaikino. Ju bude, dabe ir įprociūse daugumas dar randasi lietuviszko. Neminint kitu daliku — pas jūs senovės krivulė dar ir iki sziai dienai didelėje garbėje liekti, nors sziandienieszkoje ju kalboje jau „kluka“ vadinasi. Susirinkimon visados kaimo giventojus ta lazda kviecia. Ta pati ir pas ju vokiszkaai kalbančius kaimėnus. Platus apraszimas tos ju krivulės, su isztiesztomis ant tobliczios lazdomis, randasi Treichel'o

raszte: „Die Klucke und die Kriwule. Schulzenzeichen aus Westpreussen und Litthauen“ — (Verhandlungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie etc. 1882. p. 11—18). — Labai butu malonu, kad kas placziau musu krivulę *lietuviszkai* apraszitu, pasinaudodamas ir isz vokiszku apie ją rasztu Gisevijaus ir k. *J. Bs.*

Ar buvo „Lietuvininku prietelius“ ar ne? — Pralkalboje „Auszros“ pirmojo numerio praėjusiojo meto paminėjau laikrasztį „Lietuvininku prietelių“; „Auszroje“ 1884 m. laksz. 86, p. -sz-, parodidamas, kad jau 1832 m. pradėjo spaudintiesi: „Nusidavimai apie evan-gelijos praplatinimą“ ir t. t., sako, jog „tapė isz daug pusių patikrinta, kad tokio laiszko („Liet. prieteliaus“) tūkart (1848 m.) visai ne buvus. Dras. Geitler'is, kursai vasarojė 1873 m. apkeliavo didį Lietuvos kampa, lietuviszką kalbą besimokindamas, ir ilgą laiką trusėsi Karaliaucziaus universitėto kniginicziuje, peržiurinėdamas tenai ēsanczias lietuviszkas knigas, szitaipo raszo: „Pirmas lietuviszkas laikrasztis, kiek žinau, pradėjo iszeiti 1848 m., „Lietuvininku prietelius“, kursai apleido savo vietą „Keleiviu“, iszleidžiamam Karaliaucziuje; szis iszdūdamas kas nedelę, tur' per 800 abonentu, nor' buti laikraszeziu politikiszku, tacziau vietoje įžangos artikulo visūmet szelpiasi kokia nor omilija (pamokslu, miszia). Iszleidžia jį Kur-szatis, propesorius lietuviszkos kalbos prie universitėto Karaliaucziuje. Szitam tai laiszku, dabartes labai pavirszutiniai biaurioje lietuviszkoje kalboje rėdomam, pirm keliu metu konkurenciją darė laiszkas liberaliszkas, iszleidžiamas Klaipėdoje. Iszdavinėjo jį Vokiecziai, lietuviszka jo kalba kaip galima buvo dar biau-resnė, davinėjo jį už dikai Lietuviams, o vienok jį tik Vokiecziai prilaiķė, to dėl konzervativiszkas „Ke-leivis“ mažame ir siaurame Lietuvos tarpe vėl išivieszpatavo.“ („Osveta“ 1874. N 7, pag. 489). Ąsz nūg savęs priduriu, jog žinę apie tą „Liet. prietelių“ padaviau „Auszroje“ isz propesoriaus Geitler'io raszto. Tikras žines apie tą laikrasztį, ar buvo jis ar ne, ir kitus lietuviszkus laiszkus bei knigas galima gauti *Karaliaucziaus universitėto kniginicziuje*, kur randasi aps-

cziai lietuviszku knįgu, pradėjus nųg seniausiu, ir baigiant knįgomis ir laikraszcziais musu dienosose spaudinamais. Vienna. *J. Bs.*

Bažniczios — kapai. Senovės Lietuviu tikibėje po augszciausiojo dievo didžiausia garbė *saulė* prigulėjo, kuri dar ir szendien „dievo dukrele“ vadinasi. Saulė, nų kurios szviesos ir szilumos kone visa musu givibė paeina, ira didžiausia gamtoje (priegimtije) labdarė, ir teisingai musu sentėviu didė pagūda jai buvo iszrodoma. Saulei tekant senovės Lietuvis mel-dėsi dievo, į saulėtekį nusikreipdamas; senovės Lietuviu žiniczios buvo bestogės, idant saulės gaivina spinduliai galėtu visųmet jos vidun įeiti ir iszviesti. Patis musu prabocziai iszėjo isz saulėtekio szalies, isz augsztosios Azijos, o ir tai buvo kita priežastis, į saulėtekį atsikreipus melstiesi, kur buvo likę žemėje kaulai pirmuju Lietuviu, ir kurlink — pagal įtikėjimą — mirusiu dvasios vėl turėjo grįžti pas sentėvius musu prabocziu . . . Szitu tai priežascziu dėliai regis ir žinicziose senovės ankarai*) buvo įtaisomi į saulėtekį, ir į tą szalį žmonės melzdamiesi atsikreipe stovėjo. Tiesa — neturime aiszkiu senovės liudijimu, į kurią szalį buvo žinicziu duris ir aukarai įtaisiti, ir szendien tai nors nelengva, bet regis galima dar atsekti. Reikia žinoti, jog krikszczioniszka tikibė kaip kitur taip ir pas mus platindamasi turėjo tankiai atsiremti ant senoviszkos (pagoniszkos) tikibės pamatu ir įprocziu gentės, nės tokiu tik budu lengviau buvo galima naują tikibę įvesti. Taip tulose vietose, kur pagoniszkos buvo szventiniczios, isteigtos tapė krikszczioniszkos bažniczios, kitur — tik križiai pstatiti, idant žmonės lengva palengva aplankidami senovės įprocziu tas vietas melstusi krikszczioniszkojo

---

*) Daukantas (Budis senovės Lietuviu p. 114 ir kitur) klaidžiai raszto „aukuras“, taritum tas žodis isz *auka* ir *kurti*, *kurenti* sudurtas. Reik rasziti *aukaras*, nės žodis sudėtas isz *aukà* (apėra, malda) ir *ara*; paskutinis žodis Rimėnu kalboje taipogi iszliko, ir jis (*ara*) altorių paženkлина. Taigi *aukaras*, *aukos ara* ira apėru altorius, prie kurio maldos turėjo buti atliekamos. *Bs.*

dievo: tulos krikščioniszkos szventės įsteigtos tapė tose dienose, kurios įpatingai buvo pagonu budu szvenčiamos: taip dienos kalėdu, dusziu (veliu) diena ir kitos didei senovėje szventos dienos permaitos tik tapė į krikščioniszkas szventes. Regis', jog ir krikščioniszkas bažniczias statant Lietuvoje, statitojai neiszsprudo visiszkai isz po įtekmės senoviszkų tikibės nūmoniu. Seniausios bažniczios Kauno. daugumas bažniczių Užgirinio Trako (Suvalkų rėdiboje). k. t. Bartininku, Grožiszkui, Lankeliszkui, Vilkaviszkio, Pilviszkui, Alksninės, Kalvarijos, Rudaminos, Liubavo, Pajavonio, Keturvalakiu, Garliavos, Pakūnio, Lukszių ir k., *altoriais į saulėtekį, durimis į saulėleidį pastatitos*. Tik mēstūse tankiai randame kitoniszkai pastatitas, nės czia regimai reikėjo rumą (butą) prie tulos vietos pritaikinti, arba gal' czia įtekmė Lietuvių menkesnė buvo . . . Gaila, kad neturime žinių, kaip Kauno, Vilniaus rėdibose lietuviszkos bažniczios pastatitos; praszome skaititojus apie tai „Auszrai“ žines pridūti isz visu kampu. Jei pasirodis, jog *daugumas* lietuviszkų bažniczių tur' altorius į saulėtekį, nebus galima abejoti, kad ir senovės musų žiniczios taipogi jau aukarais į saulėtekį įtaisitos buvo. Ant krikščioniszkos įtekmės negalima tikėtis', nės kitose krikščioniszkose (katalikiszkose) szalisenėkur netenka ant tokio mažo ploto, kaip Suvalkų rėdiba, matiti tiek daug bažniczių altoriais į saulėtekį pastatitu; apartai — labai tankiai atsitinka regėti altoriais į pietų szalį. Apie tai, ar nebus czia kokia maskoliszkai slovėniszka įtekmė — negalima nė sznekėti. — Antras svarbus dėl musų klausimas, kaip laidojami lavonai, į kurią szalį galva, į kurią — kojomis? Ant daugybės kapinių galima Suvalkų rėdiboje regėti kapus isz saulėtekio į saulėleidį supiltus ēsanczius, bet *į kurią szalį galvomis palaidoti kunai*, negalima tikrai žinoti. Jei skaititojai mums pranesz apie budą laidojimo isz visu Lietuvos kampu — bus labai dėl pažinties musų senovės naudinga, nės mes ir szendien, tankiai to nepasiprotėdami, dar elgiamesi ir givename pagal senoviszką musų senų sentėvių budą

ir įprocius, krikščionimis budami. Isz liekanu tad senoviszko musu gentės givenimo dar galima bus lengva palengva pasekti ir pilnai isztirinėti, kaip tikibę musu proseniu, taip ir ju budą bei dabą (kultura).
Vindobona. J. B̄s.

Svetur.

Gromata brolio Ak. isz Parižiaus.

Parižiuje, 1. liepos m. 1883 m.

Auszros rėditojui Ragainėje.

Apturėjau dvi knįgeli „Auszros“. Tūjaus ėmiau vartiti, skaititi tūs rasztelius. Beveik neatsikvėpęs iszvariau abidvi knįgeli. Paiszeliu sužiminau, suženklinau kone visus lapus, teikdamas patogą savo szirdžiai . . . Nėsgu ant tu lapu randame pamokinanczius, gražius, dailius sudėjimus! . . .

Nemažai uždėjau ženklų, kitaip neg „Auszros“ rėditojai numanidamas. Kū pirmiausei man ding, jog tikra pravardė jusu laikraszczio turi buti Ausztra, kaip tai mums rodo žodžei: austra, ostra, öster.

Sakote, jog „Auszra“ iszeina *formate* ar *pormate* arkuszinės knįgutės in 8°. — Argi jau jums neteko lietuviszko žodžio, kad grėbėte už kasžin kokios ten zaunos, vadinamos pormatu? Juk sakoma, toksai daigtas ira *dvigubas* ar *trigubas*. To dėlgi pritaktu sznekėti ir rasziti: „Auszra parengta 20. dieną kožno mėnesio, gūbia gubą vieno asztūnlinko lakszto.“

Užpakalije pirmutinio lapo paraszita: „Visokią provą redakcija pasilaiko.“ Nežinodamas rasztiniu ir knįginiu daigtu, menkai suprastum szitą kalbesį. Man rodosi, tame dalike reikėtu szaip tarti: „Auszros rėdibė neapleidžia priderinczius sav teisibės.“

Priekalboje, rasi prakalboje, skaitome apie *Slovėnus*. Lietuviszškai vadinasi Slovėnai *Gelionimis*. Pradžia tos pravardės tupi žodije *gela*, lenk. *ślawa*, vok. *Ruhm*. Lietuviszka pravardė *Dauggėla* iszsireiszka lenk. *Bolesław*. Pagal tai *Slawianin*, *Slawianin* tapė liet. pramintas *Gelioniu*. Senieje metrasziai aiszksiai minėja giminę Gelioniu, kuriūs vienas „Auszros“ bendradejas (sandarbininkas) neteisiai vadina *Galiunais* (pag. 9).

Slovėnai ir Vokiecziai jums pažįstami kaipo Lietuviu „kaiminai.“ Asz jūs pažinau ėsanczius Lietuvos *praszalieczius*. Kai-

minais vadinasi giventojai to paties *kaino*, apiegardēs. Vardai: *kaimas, kaimenē, kaiminas, kiemas, kimas* sutinka su vokiskais žodžiais *gemein, Gemeinde*.

„Ausra“ užsako, nekliudisenti „*užrubežinės politikos*.“ — Pas mus Sudaviszkius ira sakoma „tokia jo palitikō“ — er besitzt eine solche Artigkeit — telle est sa politesse. Kaipgi reikia lietuviszkai vadinti ḡ πολιτικῆ τέχνη, la politique? — Suprasdami žimę tu žodžiu greitai rasime lietuviszką vardą. Πολιτικῆ lietuviszkai *vieszvilas*. Tas raganinis*) vardas sutinka su sziais žodžiais *vieszpatis, vieszos kelias, vieszkelis; vaisvilas, vaisznoras*. Lietuviszkam *vilui* atsiliepia graik. φίλος. — Vietoje „užrubežinės politikos“ tirai kalbėdami pasakysime: *praszaliecziu vieszvilas*.

Sznekėdami apie *vilq* atsiminkime savo brangaus kunjgaikszczio Tautvilo. Ar žinote, ką ženklina toji pravardė? — Tautos vila, viltj, meilę, laimę — žodžiu sakant, Lietuvos veidėją — l'idée, l'idéal de la Lituanie. Perkeldami dvigubą pravardę Tautvilo apturėsime žodį *viltautas*, ligų pravardžioms: Misztautis, Vitautis, Gintautis, Gasztautis. Szios pravardės aiskiai mums rodo, kaip daug Lietuviai rupinosi apie savo tautą! O kagi ženklina *viltautas*? Beveik tą pat, ką graik. žodis φιλοδημότης. Pagal szį paveikslą graik. žodžiai: φίλοςος, φίλοςος iszsireiszkia lietuviszkai: *vilkalbis, vilmanis*. Pravardė Vilmokis isztisai atsako graikiszkam, pažįstamam žodžiui: φιλομαθής.

Tiek vilu paviliotas viliūsi, tikiūsi, jau neužtikšęs „Auszroje“ nei „pilozopu“, nei „pilologu“, tiktai sueišęs *vilkalbius* ir *vilmanius*.

Užkliudę už „politikos“, tūjaus atsimename graik. žodžio πόλις, su kuriūmi greta eina lietuviszka *pilis*. Skaitome „Auszroje“: „Grėkonis arba Rimijonis tokias pat tvirtines**) vadino „πόλις“; negalint ju kalboje atrasti szaknį (?) szito žodžio, reikēs dumoti (?), jogei „polis“ taipogi paeina nūg musu žodžio „pilu, pilti.“ — Dirsterėkite į knįgą „Schleicher, Compendium der vergleich. Grammatik der indogermanischen Sprachen“;

*) Atsiminkite raganiaus, raganos, Ragainės.

**) Tikras lietuviszkas tvirtinės vardas ira *veliona*, isz kur Lenkai paēmė žodį *Wielun*.

tenai rasite, pirmadėlis žodžiu πολις, pilis, ėsąs garsis *par*, kursai virto į *pal, pol, pul, pil, pel*, užlaikidamas visokeriopus numanius.

Szneckate, mano mieli viltaucziai, gintaucziai, apie *priegimties, noturos* moskla. Jau kunigas Daugzasas savo „postilėje“, Vilniuje apskelbtoje 1588 metuse, *noturą* vadina *gamta*. Tirai, tikrai sznekėdami lietuviszkai, nesakisime: *noturos, priegimties mokslas*, tiktai: *gamtažinė, gamtažinis*.

Kalbėdami apie *literaturą* vadinate ją *raszliava*. Nuvokkite, mano mieli vilkalbiai, garbingi kalbažiniai, *literatura* nusiskirusi nūg *raszliavos*. Ne visi daigtai rasziti, ne visos raszliavos esti vadinamos *literatura*. Mėn rodosi, vardas *bilinas* tikriausiai iszreiszkias lotiniszka numanį *literatura*. — Kągi numanome žodžiu *biloti*? — Apsakinėjimą tiesos ir teisibės. *Rasztininkas* (écrivain) deda *raszliavą*, raszo, kas jam galvon įpūla; *bilininkas* *vija* tiktai tiesos ir teisibės vitį (a pour but la vérité et la justice). Cze prideri bilinėti, bilinėjimas (sich processieren). Vadinkime *bilinu* literatura, kurios viena dalis ira praminta poėzija, *daininu*.

Su *kresta bila* greta eina *krivas*, graik. χριτικός.*) *Bilino krivas* bus vadinamas rasztininkas, kurs *krato, kreczia* biliną (le critique, l'appréciateur). *Krivas* mums primena *krivulę, krivukrivaitį* (le juge suprême) ir *Krevą* (krivu sostą), seniausią Lietuvos pilį.

Augszcziaus pridurėme žodžius: *vitį viti*. Mes sziu mėtu Lietuviai, turėdami galvą užkimsztą vokiszkomis, maskoliszkomis, lenkiszkomis, prancuziszkomis ir angliszkomis kalnastėmis (manière de parler, Art zu sprechen), jau užmirszome senovės sznektos. Namėje likę Lietuviai esti spaudžiami Vokiecziu, Lenku ir Maskolu sunkumu; tiegi, kurie tėviszkę apleidę apsigiveno Prancuzijoje, Anglijoje ar Suvienitose Galėse Sziaurinėse Amėrikos, paprato prancuziszka ar angliszka sznekėti; ir tos priežasties dėl sudrumstė savo tėviszką sznektą, prancuziszkomis ar angliszkomis kalbnastėmis. Musu *prasziaurai* kalbėjo: vitį viti (pour suivre le but, streben). Tą įpaczia ju tarnę iszreiszkino kleimas (Wappen) *vitis*, lenk. *Pogon*. Jaunas budamas girdėjau senuką pasakojantį: „Musu senovės žmonės

*) Paliginkite *krivą* į *krivi*. Ans vardas sprogtas isz kelmo: *krit-, krēst-, krist-*; o szitas isz kelmo: *kirt-, kirst-*. Ir tenai ir czionai vienokia permaina.

viti vijo, norėdami pagauti *Laimę*.“ . . . Ir mes, anu seneliu įpėdiniai, *vikime viti*, be paliovos tardamį įpaczią tarmę:

LIETUVA LIETUVIAMS.

Užsakote, Auszra apsteliūjama prie kožno Vokiecziu *pusto* ar *paszto*! . . . Senovėje dar Prancuzams ir Vokiecziams neturėjus taip vadinamu *poste*, *post*, Lietuviai jau naudavo iš savo *žigunės*. Musu prasziurai kalbėjo: „Žigunai žigunę žengė.“ Mes Lietuvos žmonės, iš amžinu amžiu turėjome savo *žigunę*; ale tū tarpu „A.“ gali buti pasteliūjama ar siuncziama tiktai cėcoriszkos ir karaliszkos *žigunės*.

Tris sudėjimai „A.“ turi augsztą kainę*). Pirmutinis sudėjimas: „Simanas Daukantas“; jame jauste jaucziamie tikrą Lietuvį, kuris savo manus (mislis) lietuviszkumo mano (mislia) ir išzreiszkia jūs tikra lietuviszka kalba. Daug ira pas mus rasztininku, kurie vartoja vokiszkas, lenkiszkas arba maskoliszkas kalbnastis, aprengdami jas tiktai lietuviszka rubais!

Meldžiami, raginkite garbingą lietvilą (lituanophile), szetingą vieszvilą ir vaiszvilą, idant kū daugiausiai pagamintu „Auszrai“ tokiu dailiu sudėjimu! . . . Vienok drįstu tam smarkiam gintaucziui atminti, jog neužmirsztinias Lietuvos rasztininkas nesivadino *Daukantu*, ale *Daugkenciu*. Turėjau jo gramatas ir drauge su jūmi givenau po vienu stogu, Svirlaukije, ties Jelgava, pas poną Petrą Smugleviczę, didelį vilą.

Antras sudėjimas Auszros, savo turesczia**) kiszęsis Lietuviu, ira užmintas: „Kalbos dalikūse“. Cze sutinkame su izmintingu viru, tikrai drutai suprantancziu Lietuvos reikalus. Dieve dėk mums kū daugiausiai tokiu lietvilu ir gintaucziu! . . .

Treczias ant galo sudėjimas — mokslo ir viltauto ne jau ligmalis, ale kupinas ira: „Apraszimas žemės turtu“. Czionai sutinkame tikrą kilduszį***) Lietuvį. Džiaugte džiaugiasi szirdis, žmogui beskaitant tą rasztą stipraus gamtažinio ir smagaus lietuviszko vilkalbio.

Perskaitęs tūs sudėjimus suszukau: . . . Dar Lietuva neprąžuvo, turėdama tokius sunus! . . .

*) Kainė, lenk. ir mask. ciena. Žemaicziūse ir Kalnėnūse ira sakoma: „Puskainiu (už pusę kainės) pardaviau savo žirgą“.

**) Turestis (turėti), iš kur pačina lenk. žodis tres'c', atsiliepia įturiui, įtalpai.

***) Kilduszis, pravardė ženklinanti virą iszkilos duszios, prieszai kurio stovi sziaudaduszis.

Menkos naudos ira giesmės, sudėjimai eilėmis įtaisiti. Nei vienos giesmės, „Ausroje“ apskelbtos, nedrįstame paliginti į senovės dainas! Įsiziūrėję paregėsite, jog tose giesmėse retai kada eilios sutinka viena su kita (apie ritmą jau nei kalbėti neira!).

Daugume kalbu randasi žodžei, kuriūs mokėti virai neįveikia suprasti be lietuviszkos kalbos. Vienas Maskolius, mokintojas prie visūtinios Maksvos moksliniczios, isztarė: „*Tokiam vilkalbiui (pilologui), kurs nemoka lietuviszkai, neprideri vadinties' tikru kalbžiniu.*“ — Tiesa tiesa! — Lietuviszka kalba ira seniausia Eiropoje; to dėl kiekvienas vilkalbis geizdamas pažinti jaunas Eiropos kalbas, turi sveikinti musu senukę, galvą priesz ją nulenkdamas. Lietuviszka kalba ēsanti seniausia Eiropoje, suprantama Lietuvos tauta liksenti viriausia! . . . Tą tiesą pripažįstant ponas Bassianis suvisai nepasimislijo, isztaręs ant 50. l. 1883, „Ausros“ tokius žodžius: „Sziuos dienos mokūtam Vokieciui ar Slovėnui rasi į galvą neįlistu *ta дума* (tas manas), jog visas szios dienos eiropiskzas apszvietimas isz pradziu pa-eina nūg Lietuviu!“ — Tiesa, Lietuviai buvo pirmutiniai Eiropos būliminiai.*)

Dieve padėk visiems „Ausros“ darbininkams! N. Ak.

Žemaicziu szlovė.

Macziau Vilnių, szaunų mėstą,
Seną mokslu gyvenimą,
Nū Žemaicziu beapsėstą
Ir sziu tikrą sutarimą.
Szlovė kožną privadino
Gerą tėviszkei dariti,
Ir ką amžiai pagadino,

*) Pravarde būliminis = bulas (parfait) + minis (minėti); isz to kilo būliminis, viras atsimindamas buti tiktai bulu. Būliminis = civilisateur.

Akadėmiskai mokūtas Indijonas ira Viliums Ross'as, viresnisis Kerokėsu. Szisai viras ant vienos auksztos mokslavietės ritūse Sziaurinės Amėrikos tapė graduavotas ir vardą pilozopijos daktaro nesza. Kerokėasai, 20336 galvos, tik 16' medziotoju ir 5 žvejus betur', kiti visi ira laukiniukais. Jie patis savo 107 mokslavietes, dvi auksztesni moksliniczii ir vieną siratu butą iszlaiko. Jie bibliją ir vieną laikrasztį savo prigimtoje kalboje turėdami nebepriima angliszkosios kalbos.

Laikas ira sutaisiti.
Daugel metu svēts rokavo,
Musu žemē kaip pražuvo,
Kaip užmirszo kalbą savo,
Ir užmirszo, kūmi būvo.
Tarp Žemaicziu vis atgijo
Garbē tėvu ir liežuvis;
Meilē tarp ju iszsilijo,
Prasidžiugo ir Lietuvis.
Sveiks, Ringaude, musu tėve!
Sveiks, Mendaugi, karaliunai!
Garbę juju skelbdink, dieve,
Linksmina kuri mus nunai.
Sveiks buk, senas Gediminas!
Sveiks, Algirde galingiausias!
Sveiks, Keistutas minėtinas,
Isz Zemaicziu kai stipriausias!
Buvot' iksziol užmirszime
Dėl daugumo neprieteliu.
Sztai Zemaicziu surinkime
Szlovē jusu prisikėlē,
Lietuvos pradžiugo szalis
Isz gerumo sunu savo,
Nēsang greitai isz nevalēs
Pražuvimo iszvadavo.
Szviesi saulē užtekėjo.
Lietuvos nuszvint' paszaliai;
Rankas ant akiu uždėjo,
Iszsiskaidē neprieteliai.
Szimtabalsis gosas lekia,
Lek' ilgais sparnais plasnodams,
Nepaliaudams szaukia, rėkia
Po pasaulę vis skrajodams:
„Veizdėk, svēte, atsimineš,
Kas ten sziaurėj' atsitikó:
Lietuvos senos giminės
Pražuvime givos liko!“

Gdl.

Knigos apie Lietuvą.

Maxim. J. A. Völkel. Die lettischen Sprachreste auf der kurischen Nehrung. Heidelberg 1879. (Abdruck aus dem Osterprogramm 1879 der Realschule I. Ordnung zu Tilsit). 4°, laksztu 32.

Musu puikusis Niamunas, marės link plaukdamas, ne į jurias tiesiog pūla, bet į ju kilpą, *Kurszo* marėmis vadinamą, kuri gilioje senovėje Kurėnu arba Kuronu marėmis vadinosi, taip jog antrame szimtmetije

po Kristaus gimimo rasęs Ptolomajus ju vardu ir patį Niamuną vadina Χρόνος (pas Am. Marcelliną: Chronus), su iszmetimu literos -u.- Tarp szitos tad kilpos arba Kuronu marės ir pacziu juriu (t. e. žalmėliniu mariu) ir' ilgas o siauras žemės ragas, kurs regimai *Nėriu* ar *Nėrės* ragu turėjo senovėje vadintiesi, nės ateviai Vokiecziai suambrijo lietuviszką varda į „Nehrung“. — Didesnė dalis szito rago apdengta pelkėmis ir smiltiniais, to dėliai ir giventojai nūg senovės savo vargingame gyvenime turėjo maistą savipaciai marės žvejiboje ir prekioneje žuvimis jieszkoti.

Tarp giventoju Lietuviu ira nemaž ir Latviu, kurie, nežinoma dar tikrai kada, czion atsirado. Latviai szitie užlaikė iki sziai dienai savo kalbą, kuri — kaipo tarmenė latviszkos — jei butu tapus' placziau isztirinėta, but mokslas ne menk' pelnės. Giventojai Latviai visi mok' lietuviszkai kalbėti, ir maldu bei bažnيتينė kalba pas jūs ira lietuviszka, nės — kaip Szleikeris ir Geitleris pasakoja — jie patis savo latviszką kalbą per nėkus laiką ir lietuviszką už puikesnę pripažįsta. Kaip patis Lietuviai, taip ligiai ir Latviai ano kampo veik griebiantiesi prie vokiszkos kalbos ir į Vokieczius pavirstą, to dėl negalima tikėtiesi, kad ir latviszka kalba czion dar pergivęs amžius...

Augszcziau paminėta p. Völkelio kniگا atnesza mums gana apscziai žodziu isz kalbos tu Latviu; ir ją skaitant tū didesnis dar gailestis ima, kad raszitojas nepasirupino daugiau tu žodziu surinkti. Teisibė, jis nepatingėjo surinktus žodžius suliginti su sanskritiszkomis, lietuviszkomis ir kitomis kalbomis, bet szitą jo darbą už menką laikome, nės kas nežino, kaip ira lengva paėmus kelis ar kelias deszintis žodinu sueiliūti ir suliginti žodžius tą patį daigtą paženklinanczius ir isz tokiu kalbu, kurias pats raszitojas ir nepažįsta. Dėl musu butu daug naudingiau buvę, jei p. V. butu tu Latviu kalbos žodžius tik surinkęs ir sulasęs į žodinį su vokiszku ar lietuviszku ju iszreiszkimu; suliginti su įvairiu kalbu žodžiais mes ir patis reikiant galėtumėme. Bet kū daugiau butu tapus' surinkta žodziu tos Latviu kal-

bos, tū didesnē dēl mokslo nauda, nēs tai ju kalbai isznikus, pragaisz drauge su ja ir daugibē dar givu sziandien ju kalboje zōdziu, kurie jau lietuviszkoje ir maskoliszku Latviu kalboje paretējo arba visiszkai paniko.

Nors Szleikeris pripažino, kad latviszka kalba esanti tik jaunesnē szaka arba atžala lietuviszkos, bet gilioje senovēje jiedvi drauge su iszmirusia Prusu tarmene buvo *viena ir ta pati kalba*, kuri, tautai didi žemēs plotą apgiveness, su laiku iszsisklaidē i daugelį tarmeniū. *Bet buvo laikas, kada Latvis ir Lietuvis tą paczią kalbą kalbėjo* ir isz tos žilos gadinēs liko lietuviszkoje ir latviszkoje kalboje daugumas vienodu zōdziu ir iki sziai dienai; kiti vėl zōdziai isz to prassenio laiko užsilikdami lietuviszkoje-latviszkoje kalboje paniko ir kitokiais apmainiti tapē, arba vėl likdami latviszkoje isz lietuviszkos iszniko. Czion paminēsime tik kelis isz surinktu per V. latviszku zōdziu, kurie lietuviszkoje kalboje regis visiszkai isznikę: abra — dūnkubilis (liet. abrakas), agrs (agrus) — ankstibas, aicinat (aiknot) — vadinti, aprunat — apkalbeti, asingis — kraujas, aste — ūdega, atslenga — raktas, augons — skaudulis, brids — valanda, deguns — nosis, dēls — sunus, gailis — gaidis, galds — stalas, gała — mėsa, garisz — ilgas, mala — krasztas, paure — pakauszis, pimsza — sruba, puiszis — tarnas (ir liet. pravardē Puiszis), pukie — kvētkā, pulkstens — zēgorius, varpas, resnis — storas, runcis — katē, urbt — grēžti (liet. urvas), aka — szulinis (liet. akas, eketē, akis, ežeras ir tt.). Kiti vėl zōdziai isz prassenoviszkos Lietuviu kalbos, musu dienose užmirszti paprastoje sznektoje, liekti dar tacziau ir szendien taip vadinamoje, *liuberiszkoje* arba *adverniszkoje* ubagu kalboje, kurios mes dar tik kelis zōdzius teturime užraszitus.

Baigdami trumpą paminėjimą p. V. darbo norime tik ant vardo Aigeliu (Aigellen) kaimo nuroditi, kuri V. labai klaidžiai nūg latviszko *akis* ir tt. iszveda. To kaimo vardas paeina nū *aigus* — smagus dēl ējimo, plaukimo — ir mums Lietuvoje ira žinomos pravardēs: *Aigis*, *Aigelis* ir vardai kaimu *Aiginiai*, *Aigincziai* ir tt.

Vindobona.

Birsztoucis.

Paaiszkinimas.

Asz ponui J. Bs. kaipo mokslesniam už savę buvau pridavęs pernai: „Pasaką apie Palemoną“, kuri ira jau patalpinta n. 1—3 „Auszros“ 1884 m. pag. 59, — idant p. J. Bs. pridėtu nūg savęs tam reikalingus komentorius. Perraszinėdamas vienok, p. J. Bs. ira keliose vietose suklidęs. Ir taip Palemonas pagal patarles ira parkeliavęs į Žemaičius ne 908 metūse, bet pirm 908 metu rokūjant nū 1882 m., kuriūse pasakojo tą patarlę Sziaudinis Vincentui Bakucziui, o szisai vėl manie dėl užraszimo. Kelis sik klausiau Bakuczio, ar jis neklista su metais, bet tas vis man sakē, jam Sziaudinis pasakojęs, jog tai atsitiko pirm 908 metu, rokūjant atgal nū 1882 m. Sziokiu budu atėjimas Palemono ira pagal patarles atsitikęs 974 m. Autoras „Genealogia famillii . . . Sylwestrowiczów“ sakidamas, kad jo darbas tas paeina isz isztraukimu isz kroniku ir erboriu Dorsbrucho, Bielskio, Gvagnino, Strijkovskio ir ex manuscriptis (isz rankraszecziu) Kojalavicziaus norėdamas iszvesti tą giminę nū Ursino, draugo Palemono, dūda Palemonui 908 metus*). Apie tus metus radęs žines pamenu tik, palikdamas kritiką geresniems tu daliku žinovams. Gal' labai buti, kad Palemonas, apie kurį kalba p. J. Bs., ira su visum kitu ne kaip tas patarlėje paminėtasis (pag. 62.).

Žuvėdai (pag. 63) arba žvejai, nū kuriu patarlė iszveda Burus, rodēs' man buti Szvėdais pagal lenkiszką ir maskoliszką kalbą. Nū lietuviszko žodžio žuvėdas arba žvejas paėjo vardas tos germaniszkos giminės. Isz senovės dėju žinome, kad Germanai o tarp ju ir Žuvėdai giveno senovėje szią pus Baltuju mariu. Nekurios germaniszkos pravardēs nū senos senovės pasilikusios tarp Lietuviu gal paroditi, kad tarp Lietuviu ira nemaž germaniszko kraujo.**)

Kaima, kurioje giveno Antanas Sziaudinis — jau miręs 1882 m. — nevadinasi Kuicziais (pag. 63), bet Kniecziiais. Knie-

*) Augszciau paminėta genealogija negalime rokūti už teisingą dėl iszvedimo Davainiu-Silvestravicziu giminės nū Ursino, nēs Ursinui, draugui Palemono dūti ira 908 m., o aiszkesnes žines su metais randame tik 1323 m. dėl tos giminės. M. D.

**) Czia busbene sziek tiek klidžiu, ale kadangi neplacziaus iszvesta sunku jūs paroditi. Patikrinimas, kad nekurios pravardēs germaniszkos, isz kalbos nepažinties kila. M.

cziai gul' arti Szimkaicziu prie vieszkelio, kursai eina nu Raseiniu į Jurbarką, Raseiniu pavietije.

Kas prider' giministės tarp Lietuviu ir Aigiptėnu paminėtos per J. Szl. (pag. 62), tai ir asz turiu keturias medegas. Laukiu vienok, pakol p. J. Bs. atspaudys savo knygą apie Lietuvos pradžia, kuri pasirėmusi ant darbo keliu metu ir isz visokių arkivu galės turėti neiszpasakitinai didelią verczia. A. a. Ivinskis pridurinėjo man daugel žodzių aigiptiszku pasivedancziu ant lietuviszku. Žodžiai tie vienok daugumu pasiveda ir ant slaviszku.

Tajā patarlę kaip ir daugel kitu Sziaudinis buvo girdėjes skaitomą isz knjgos, jam prapūlusios, vadinamos: „Įvairi knjga, didžioji arba tikroji biblija“ paminėtos pono J. B—iaus 8—10 n. „Auszros“ 1883 m. artikule po užraszu: „Senovės Lietuviu szventenibė“, pag. 277.

M. Davainius.

Matėmatikiszkas žemės apraszimas.

Pratartis.

Daug ira mokslu ir kožnas isz ju apie ką-nor, mokina. Taip ira aritmėtika; ji mokina skaitliu; istorija jau su vis kitoks mokslas: joje randame, kaip kitą sik giveno tokia ar kitokia giminė, kokie buvo joje nesutikimai, kokias ir isz kokios priežasties kėlė kares (vainas); randame taipgi istorijoje paproczius ir apsiėjimus senovės žmonių ir visokias tarp ju kilusias atmainas givenime, ukės ir valdžios rėduse. Taipgi ira mokslas ir apie žemę; tas mokslas vadinamas geograpija; jis apraszo žemę, kaip ji iszsirodo, kur ir kokie žmonės givena ir kūmi užsiima. Geograpija, tai žodis nelietuviszkas; lietuviszkai sakant tai bus — žemės apraszimas.

Geograpija.

Visiems mums rodosi, jogiai žemė, ant kurios mes givename, stovi ant vieno daigto, rodosi, kad ji paplokszti, kaip lenta, ir kad saulė vaikszcziuja aplink ją. Kaip žiurai, rodos' ir teisibė, bet iszmintingi žmonės kitaip szneka. Dėl togi dabartės pažiūrėsime, kieno teisibė, kas katra prigaudinėja: ar musu akis, ar tie iszmintingi žmonės, kurie pamilėję mokslą pa-

prato ne tik pažiurinėti viską akimis, bet dar ir išmintinga savo kalba išrodyti viską, ką tik stebisi musu akis. Už taigi negalime visados tikėtiesi tūmi, ką mato musu akis, nės jos tankiai mus prigaudinėja. Taip pat ira ir szime dalike: nereikia tikėti, jog saulė vaikszečioja, o žemė stovi ir kad ji paplokszti kaip lenta, nės tai musu akis prigaudinėja mus. Ir sz teisibės mums ne siki, vaikszečiojant kur po ligius laukus, teko pažiurėti į dangų; jis mums rodosi tū sik dideliu įgaubtu dangeziu, krasztai kurio taritum siekia žemę, o pati žemė ligi ir paplokszti. O tai tikrai musu akis prigaudinėja mus.

Jeigu žemė išz tikro butu paplokszti ir dangus savo krasztais remtusi ant jos, tai butu galima nueiti kada nors iki tam daigtui, kur dangus susieina su žeme. O kiek tai žmoniū išzvaikszečiojo visą žemę ir vis įiems rodėsi, kad eina vidurije rato, ant kurio remiasi dangus, ir galo to rato nė vienas išz tu žmoniū nerado.

Jau išz to galime matiti, kad dangus nesiremia ant žemės, ir kad žemė ne paplokszti; kaip rodosi žiurint, bet kaip nor' kitaip ji išzrodo. Dabartės klausimas, kaipgi išzrodo musu žemė?

Žemė musu apskriti — sze kaip obūlis — ir dangus ją apsupia; dėl togi kur žmogus tik eina, dangus vis esti galvos virszuj'. Kaip tai, kits tartu, dėl kogi žemė rodosi paplokszti nū kur tik pažiurai? Kitą sik užlipi ir ant varpniczios — o išz ten, žinai, toli matiti — pažiurai į visas puses, o ir ten žemė rodosi paplokszti. O asz dar pridursiu, jogiai ne tik nūg varpniczios, ale žmonės užeidavo ir ant kalnu 6 arba 7 viorstu augszečio, o tai ir išz tokio augszečio žemė rodėsi ligi. Ale prie to tik nereikia užmirszti to, kad, jeigu priligiti žmogų prie žemės, tai jis butu priesz ją mažesnis, ne kaip priesz jį mažiausias maszalėlis. Sztai koks didumas musu žemės, sako mums tie apszviesti mokslu žmonės: jeigu butu galima apjūsti žemę, tai jūsta turėtu apie 40 tukstancziu viorstu ilgio. Jogiai žemė apskriti, tai mes galime matiti ir išz to, jogiai, kada važiujame į baž-

niczią, kuri ira gerame atstokume nūg mus' ir ant ligios vietos, tai isz pradžios matome boksztu virszu, po tam jau pradedame matiti stoga, o ant galo jau pamatome ir visą bažniczią su visomis aplinkui trobomis. Jeigu žemė nebutu iszgaubta, tai bažniczią ir visus aplinkui namus matitumėme isz sikio.

Geriausiu iszrodimu apskritumo žemės ira tai, kad keleiviai, keliaudami apie žemę, visados sugriždavo į tą patį daigtą, isz kur iszeidavo, tiktai isz kitos pusės, kad ir keliavo vis tik į vieną krasztą. Taip kad kas iszkeliautu isz Vilniaus arba Kauno, ir keliautu tiesiog į vakarus: tai isz pradziu važiutu per Vokiecziu žemę, paskui per Pranciją, privažiutu didelės mares, persikėlęs per jas atsidurtu Amėrikoje, o isz Amėrikos per kitas mares pervaziutu į Sibėriją, isz Sibėrijos į Rusiją ir sugrižtu vėl į Lietuvą, į Vilnių, tiktai jau isz ritu; o dėl ko? o tai dėl to, kad žemė ne paplokszti, kaip rodosi, ale apskriti.

Taip dabartės dasižinojė, jogiai žemė apskriti, pasznekėsime apie ką kitą. Kožnas isz musu kas dien mato, jogiai saulė užteka, kyla vis tik augsztin, augsztin, o paskui leidžiasi, pasikavoja ir užpūla naktis; o ar kožnas isz jusu pamislijo, dėl ko tai? O tai esti dėl to, kad musu žemė sukasi taip, kaip sztai vilkutis. Rodosi, iszgirdus tokią kalbą reiktu tik jūktiesi; o tai teisibę mano žodžiu gali su vis lengvai iszroditi.

Kožnam isz jusu rasi teko važinėti czaikoje (laive) ir važiūjant žiurėti į krantus. Tada tikrai rodosi, kad pats stovi ant daigto, o krantai bėga atgal, ir gali įsitėmiti, kad kų greicziaus plaukia czaika, tū labiaus prisigaudinėja musu akis.

Taip pat ira ir su žeme; ne saulė vaikszcioja aplink ją, ale ji sukasi apie savę. Pasisuka žemė vienu szonu į saulę, ant to szono esti diena, dėl to, kad tą szoną apszvieczia saulė; o ant kito szono bus naktis, pakol žemė nepasisuks. Žemė apsisuka apie savę vieną sikį į 24 adinas, ką mes vadiname para. Reikia prie to pridurti, kad žemė sukasi labai greitai, o kad pas mus diena ir naktis gana ilgūs, tai

dėl to, kad žemė labai didelė: pakol tas daigtas, kur mes gyvename, apeis visą ratą, reikia gana daug laiko.

Ilgai žmonės mislijo, kad saulė vaiksčioja, o žemė stovi ant daigto; mislijo, pakol neatsirado žmogus už kitus išmintingesnis, kursai pirmutinis parodė, jogiai saulė stovi, o žemė vaiksčioja aplinkui ją. Išrodė jis tokiu budu: žiurint, kaip užteka ir nusileidžia saulė, kaip užteka ir nusileidžia naktije žvaigždės, reikėtu misliti, kad kū toliaus nūg žemės kokia-nor' žvaigždė, tū didesnį ratą turi padariti, idant apeitu aplinkui žemę. Kas isz to seka? Sze kas: aprėzkite ant žemės du ratul' viena didesnį, o kitą tojo vidurije mažesnį; ir tegul' isz vieno daigto eina du žmonės: viens didesniu, o kit's mažesniu ratu. Lengva įsitėmiti, kad tas, kurs eina didesniu ratu, turi eiti greicziau, idant sikiu nueitu iki tam daigtui, isz kurio pradėjo eiti.

Tas pats ir su saule ir su žvaigždėmis: tolimiausiai žvaigždei reiktu viena diena praeiti tokį didelį ratą, kad ir apmisliti negalima; reiktu taip greitai bėgti aplink žemę, kad ir suprasti tokio greitumo negalima. Ale ir dėl kogi — isz kokios priežasties — visos tos žvaigždės, kurios daug didesnės už žemę, visas sutvėrimas dievo, suktusi apie žemę, o ji sav stovėtu ant daigto?

Bet ar isz sik žmonės priėmė išmintingą žodį to išmintingo žmogaus? Ne, jie užsikrito ant jo rėkdami, jogiai jis nori dievo garbę numazįti; bet taip jie sznekėjo, užmirszdami to, kad didžiausia garbė dievo, kad žmogus nenėkina išminties, tos geriausios dievo dovanos, ir išmintingu žodžiu didina garbę to, kursai davė žmogui išmintį.

Taip tai sukasi musu žemė pati apie savę, kaipo ratas aplink aszį; — dėl togi ir sako, kad žemė sukasi aplink aszį, norint ir aszies isz teisibės nėra. Tie daigtai ant žemės, per kuriūs turėtu eiti ta aszis, jeigu ji butu, vadinasi poliais.

Dabartės dar pasakisiu, kad didžiausią ratą daro žemė savo viduriu, tai ira tū daigtu, kurs vienokiame atstokume nūg abėju poliu. Szitą galime lengviau suprasti, jeigu paimsime obulį ir perdurę jį plonu

szipuliu pradėsime sukūti tą obulį taip, kad jis pats lengviai galētu suktiesi aplink savę. Tada galime įsitęmėti, kad viduris daro didžiausią ratą, o kū arcziaus prie galu szipulio, tū ratas mažesnis. Taip ir ant žemės: viduris daro didžiausią ratą, kū arcziaus prie poliū, aszies galu, tū ratai vis mažesni, o szale poliū beveik su vis nėra nė jokio rato; patisgi poliai su vis nepasijudina.

Poliū ira du: vienas vardu žieminis, o kitas pietinis. Paženklinti ju vietą ant žemės galime szejp: jeigu mes atsistosime veidu į ritus, tai po kairiaijai bus žieminis poliū, po deszinei pietinis, o užpakalije bus vakarai.

Patiręs tai viską rasi kas pasakis: juk žmonės givena ant visos žemės: tai ira ir prieszai mus, ant kito žemės szono; kaipgi jie nenupuldinėja? Ant szio klausimo ir asz taipgi atsakisiu klausimu: o kurgi jiems pulti?

Ir man, žinoma, atsakis: žemin! — Gerai! Dabar asz vėl jus paklausiu: ką jus suprantate po tūmi žodžiu „žemin“? — Žinoma, tai kas po koju. — O kasgi pas mus po koju? — Žemė. — Ir pas jūs žemė. Bet klausikite toliaus! virszumi jus vadinate tai, kas pas mus ant galvu — dangus; ir pas tūs, kurie ant kito žemės szono, taipgi dangus. Kur jiems pulti? Dar pasakisiu: mums rodosi, kad jie stovi augsztin kojomis, o jiems rodosi, kad mes.

Prie to visko pridėsiu tai, kad žemė turi savije tokią silą, kuria ji pritraukia prie savės viską, kas tik ira ant jos. Ir dėl togi kožnas daigtas iszmetas augsztin, sugrižta atgal. Ir žmogus szokdamas augsztin jaučia, kaip taritum kas jį traukia prie žemės.

Po sziam galime paroditi, jogiai žemė sukdamasi aplink savę, vaikszcziuoja tū sik ir apie saulę.

Saulė turi tokią silą pritraukti prie savės viską, kaip ir žemė; bet ta saulės sila ira daug didesnė už žemės silą, ir žemė pati, saulės pritraukiama, nū amžiu eina tū keliu, kokį jei dievas padėjo, ir negali ji iszkripti isz kelio, arba nutrukti, taip ligiai, kaip ne-nutruksta akmū, kursai, jeigu mes įsiriszė į virvatę

suksime aplink savę, daris ratus vis vienu daigtu. Jeigu nebutu virvutės, arba jį nutruktu, tai žinoma, akmū sav nulėktu; taip ir žemė: jeigu saulė neturėtų pritraukiamos silos, tai ana nulėktu dievas žino kur. (Toliaus bus.)

Gromatų skardinė.

Ant V., Mskv. Tamstos gromata su 3 rubliais atėjo. Nesu-prantu viso rokundo: randu į raistus įtrauktus jau 3,68 rublius, o dabar prisideda vėl 3 rubliai, tai butu 2,68 rubliai per virszų. — Rasi tiesa, kad tame numerije buvo misliu su kitoniszkais pažvilgiais. Bus atitaisita, kas pakriposi.

Antanui iš Bugnu. Tamstos rankrasztis ira atėjęs. Jis taps, kaip veik bus galima, patalpintas. Teisibė, nepripratusiam prie dabarnikszcio „Auszros“ statraszo sunku skaititi nešant nei jokio perskirimo tarp *ilgojo* ir *trumpojo i*, kuri balsė, a atitraukus, daugiausiai lietuviszkos kalbos žodžiūse randasi. Kad prie *u* nei jokio skiriaus nedaroma, tai czia nėko nekenkia, nės ta balsė retai musu kalbos žodžiūse tesiranda. Szvėžų, nepriprastą žodį atrasdamas kartais, nežinai nei ką pradėti, nei kaip jį ištartti. — Akusativas dauglikio motriszkos gimės budvardžio (adjektivo) „silpnas“ ira „silpnas“ (balsas ilsis ant pirmosios silabos, kaip ir nominative vienlikio).

J. Gr., Szl. 4 rubliai atėjo; dar pripūla už kalendorių, kurį tamsta tame tarpe bene sulaukęs busi, 40 kap. užmokėti.

Druī., J. B. Budapeszte. Rankraszcziai „Bažniczios — kapai“, „Prie krivulės“, „Ar buvo Lietuvininku prietelius ar ne?“, „Bajaro pilis“ atėjo. Dėkui. Adresas??

Zig. Orod., Kor. Tamstos gromata su 5 rubliais piningu atėjo. Už tą 1 rublį taps parupjta, ko meilijei. — Mums miel girdėti, kad tamsta esi su mumis pakajingas ir su „A.“ linkiu išz vieno eini. Žines padūtasias pasinaudosime.

Peliksui Mažucziui. Tamstos pertaisimus apturėjome. Jūs savo laiku pasinaudosime. Labai tamsta gerai padarei tūs visus vardus, ir kaip jie lietuviszkai vadinasi, pridūdamas.

J. A. Kalnėnui, Garl. Tamstos rankraszcziaus apturėjome. Jie taps tai ankszcziaus, tai vėliaus patalpinti. Tarp sziuju randasi: „Surgiliai“, „Žmogžudis ir keleivis“, „Tarp savuju“ ir pabaiga, kaip rodos, kokios kitos giesmės, kurios pirmasis lapas mums kasžin kur ira užsimetęs. Praszome jos pradžia, mums antru kartu pridūti; liki czia truksta, kur prisideda: „Ant lauku szviesu, — Upelis garūja; — Tilu ir vėsu, — etc.“

Gužucziui. Tamstai kaip labai stropiam dailiam rasztininkui dūdame szirdingiausią dėkavonę už priteikimą taip daugel rankraszcziu. Mums jie visi bus labai sugadu. Tamsta taip procedamas užsipelnisi sav gražų vardą musu literaturoje. — Girdėjome, jog tamsta ir nekuriūmi szvėziū veikalėliū „Dvi svodbos“ užsiėmęs. Numanome, jog jisai bus didelio svarbumo dėl musu literaturos, kadangi tiek procės prie jojo pristatai.

Ks. S. Vanagėliui. Tamstos rankraszcziai atėjo, o tai szie „Karcziamoje“, „Geguzio ritas“, „Pasveikinimas“; o dabar turime szius: „Atsidusėjimas“, „Liudnas smuikorius“, „Laimės valanda“. Szirdingai tamstai už jūs acziū; pasinaudosime su laiku.

Jonui R., Petrop. Tamstos gromata atėjo. Mums džiaugsmas, kad tamstos ten sziaurės kraszte toli nū Lietuvos taip linksmai tarp saviszkiu vakaruszkas praleidote. Kožnam ira begalo smagu tarp savuju savo prigimtoje kalboje pasidžiaugti ir pasilinksminti. — Apie tamstos minėtūsios nekurius prietelius musu giminitės butu daug kalbėti, o sziczion atvirai netinka... Pasirupjisme ir apie musu istorijos iszdavimą. Daukantas gana placziai ira ją paraszęs. Tik dabar savo pacziū spaustuvės dar neturėdami negalime to darbo pradėti, nėra svetimai spaustuvei tą reikalą priteikiant, reikėtu jau isz pradzios daug pingu. — Apie krivu-krivaicziū procę ir darbą gali tamsta „Vitolioraudoje“ placziai ir gražiai pasiskaititi.

St. Mažucziui. Tamstos gromata su iszsiraszimu ant „Auszros“ parėjo; taps prirupinta „A.“ Reiks paklausti, kur tamstai iszsiūstiejie rasztai padingo.

Antanui Ž., Usza. Iszsiraszimas ant „Auszros“ su 4 rubliais atėjo. Laikraszctis tampa pristatitas.

Jonui Kr., Br. Prėnumeracija su 4 rubliais įėjo. „A.“ tapė prirupjta. Praėjusiems metams tik 10 numeriu teiszėjo; norėjome naujus metus su sausio m. pradėti.

Antanui Jurgelaicziui, Springfield'e, Amėrikoje. Tamstos gromata atėjusi labai mus pradziugino. Esame labai linksmi patirdami, kad musu broliai už didžmario susipranta į draugistes dėl susiartinimo stoti. Tamstos korespondencija taps kitame numerije patalpinta. Mums butu dar smagiau, kad nors keli skaititojai tarp Lietuviū Amėrikoje atsirastu: tai butu jau szioks-toks susineszimas su broliais tėvinėje.

J. A. V. Lietuviui, Poznanijoje. Kad tasai „szaipokas“ bausis žmogus ir durnas, apie tai nėra nei abejoti. Jis isz idos

ir apmaudo jau nebežinojo, ką ant anu eiliu ir ant „Auszros“ besakiti. Toksai dar durnesnis nekaip ansai Turkas, kursai matidamas savo givenimą degant rankas susiėmęs į ugnelę žiurėjosi sakidamas: „Alla atsiuntė ugnį, Al'a tur' ir iszgesiti.“ Tasai Kauniszkis mislija geriaus ėsant glaustiesi į svetimą giminę nekaip prie savuju pasilikti. Tekeliauja su dievu; mums tokiam atstojus nebus didelė trota. — Apie tikibės dalikus, gromatoje minėtus, bus paraszita.

Szunkariui. Tamstos „Melagis“ ir „Gaidis ir žemczyugai“ parėjo. Dėkui už ju atsiuntimą: bus sunaudota. — Teisibė, kad ansai M. „siunczia nekurius į tas pelkes ir balas pasižiūrėti, ar tiesa, o tūmi tarpu jį patį Lietuviai ne labai gūdoja.“ Viskas iszsireiksz isz jo praecitinės, ką savo nelabais apsiėjimais dėl savęs gero bus padaręs. Ir szaip jis neįstengė iszaiszkinti, ko mes norį. Nedrįsdamas neteisibę sakiti, jis dabojo apilankomis eiti.

„Mažiausiam larnui tėvinės.“ Tamstos „Mitus“, „Abc“ ir „Pavasarij“ apturėjome. Labai, tamsta, dailiai raszai. Patinka ir taigi taps viskas sunaudota. — Isz kur, tamsta, tus 6 eks. gavai pridūtus? Man sunku ira pasakiti, kam jie ira siųsti. Bene bus apsirikimas.

J. S. K. Bėdžiai iszkeikiantiejie mumis! Dievas žino, ko jie geidauja ir meilija ir trokszta. Kad tik neperdaug prasikeiktu! Ar jie neatsimena musu priežodžio: „Keikestis pro burną iszlendi, pro nosį atlenda“? Gal' ant to priežodžio pasitikėti: jisai rasi bus senas, kaip musu giminė sena.

J. K. Sz., Rig. Tamstos „Giltinė ir avikirpės žirklės“ atėjo: bus suvartota. Kad visi taip storauniai raszitu, kaip tamsta, tai nereiktu kartais nei nusibosti. Labai noriai tamstos raszai skaitomi, apie tai nereikalinga baimitiesi.

A. V., Rigoje. Tamstos gromata raszita 28 buv. m. mumis atsieko. Acziu tamstai už jąją. Tamstu laikraszcziai dabar jau mus siekia. Tik nežinau, ar ir „A.“ į savo vietą nueina.

Vėversiu. „Paaiszkinimas“ su priedu prie Kossakovskio ira musu rankose. Bus, suprantama, patalpiuta. Žinė apie Jūdžvingius, kaip mąstai, neira prapūlusi. Jos nūraszszas, man rodosi, ira prie rankraszcziu, kalendoriuui paskirtu, priglaustas. Kaipgi galėtum misliti, kad tokios svarbios žinios už nėkus butu skaitomos?

X. Tamstos iszkarpa isz „Krajaus“ atėjo, taip pat ir 3 rubliai dėl Vitolioraudos, dainu Miglovaros ir Jankaus. Ira parupinta.

Eglei. Tamstos abi korteli atviko ir dėl manęs ir dėl J. Nereikalinga baimitiesi dėl buvio musu laikraszcio. Tik ar ne tamsta vėl kartą rėdistę su siuntinėliu giesmeliu — daineliu atlankisi?

Žiemkencziui, Petrop. Tamstos giesmelė atėjo; į sziūs numerius ira jau per vėlai įdėti, nės jau beveik gatavi. Ale vėliaus bus galima pasinaudoti. — Kaip ira su tamstos darbu „Isz Lietuviu raszliavos“? Ar įsai ira tolin vedamas?

S. S. „Krajuje“. Tamsta mums neuzkenki kraipidamas musu dugninę mąstį raszte „tikrasis jieszkiniis tėviniszkuomo“. „Auszra“ visūmet buvo ir bus tėviniszku laikraszcziu, norint savo jieszkiniu sako ēsant ne vien atkēlimą ir įgaivinimą *lietuviszkos* kulturos. Mes kulturą sakome ēsant labai sukrautu daigtu; ties musu pažiura czia įeina, kaip raszēme tam tikroje vietoje, ir gēribē paprocziu, paplitimas mokslo, draugijiszkas sutaikinimas pagal dorumą ir pakilimas medegiszko buvio tautos ir d. k. d. Tiktai tamstos liuliūta nosis, nežinome, kur suūstē aną „ligibę“, kuri buk viena pati ēsanti pamina (paklođu) kulturos (dabos). — Norint kitus apsznekėti reikia buti doresniu, nereikia kraipiti ju pažiuras. Taipogi pridursime, jog tamsta Lietuviams „lizdą gadini“, nės pats budamas Lietuviu, kaip kitą kart' pripažinai ir „Krajuje“, nori neteisingai apszmeižti savo brolius. Pamēgink pirma pats ką gero Lietuviams padariti, o tūmet galēsi ir savo brolius bausti, bet tūmet, kad priderēs. Reikia meilēs tėvinēs ir supratimo jos reikalu sziandien ir kitą gadinę, norint savo žmonēms ką gero padariti. Tamsta nežinai nei lietuviszkos istorijos, nei numanai, ko Lietuviai reikalauja. Pasimokink daugiau, dirbk dėl įkurimo lietuviszkos dabos, pamilēk tėvinę — tūmet Lietuviai tamstą pagirs. Sziandien jiems esi mažne „iszgamu“.

W. B., Fil. per Mironiszkius. Tamstos rublius atėjo. Prēnumeracija Prusu Lietuvoje ir Vokietijoje ira 4 markiai, taigi dar tamstai reikia 2 markiu pridėti. Tamsta raszei siuntęs 1 markį; kokiū laiku tąjį iszsiuntei? Ar rasi tamsta ant pasztos įmokējei, idant toji „Auszra“ parupintu? Į Mironiszkius berods vienas eksempliorius „A.“ už antrąjį kvartalą iszraszidintas eina. Praszome dėl to markio artesnēs žinēs.

Jonui T., Mit. Tamstai tapē per p. A. iszsiūstos tik pirmosios treczios knygos. Kitu negalējome prigauti. Jos isz dalies musu pusēje jau neira gaunamos.

Bēgunui, Ras. Tamstos |dvi gražios giesmutēs tapē pridūtos. Su laiku jas pasinaudosime.

Apgarsinimai.

Monu daigtai mažiejie:

- 1) Isz popēriaus lapo padirbti givą varlę 60 kap.
- 2) Isz atramento (jūdilos) paversti vandenį, kuriame aukso žuvelē pluduriūja, 50 kap.

Tokiū monu ira lik 20; imantiejie visus gauna už 6 rubl.

Monai didiejie: Monu įtaisas 25 rubl., kuriūmi gal' roditī:

- 1) Ant stalo pavožk tuszczia skleniczia, sudūsi su (monu) lazdele, ir atra:si skleniczioje, ko norēsi, alaus ar arēlkos.
- 2) Givą pauksztį sudeginsi popēriuje suviniotą; isz pisztilētos į pelenus szovus vėl bus pauksztis givas; ir taip toliaus gal' daug tokiū monu padariti.

Norintiejie žinoti visus gal' gauti prisiuntus pustmarkį 7 kap. ar 20 pf.

Szitus piningus surinktus turiu viltį apversti ant naudos milimos Lietuvos ir dėl praplatinimo „A.“ Tą kožnas geraus galēs pavēriti, jog ēmēs monus bus „A.“ užraszitas, už kiek. To dėl nūszirdžiai veliju kožnam vērnam Lietuviniukui parsisūsdinti tokius monus ir susirinkimūse paroditi. Už tai surinkus keliatą rubliu butu pacziam isz geros szirdies nors mažą dalelę galima pridėti ant naudos savo tėvinēs. Asz su tokiū noru kožnam vērnam Lietuviui už pusę prekios atidūdu, ir tai ne tik vien saviemsiems, bet ir užrubežiniams nūszirdžiai veliju, sveikindamas visus viengenczius.

Augustinas Baranauskas,

Kauno rēd, Sziauliu pav., Gruzdziū valsčiuje, Szilupiliūse.

Nors mažai ira, kas dar girdėjo, bet ēmēju jau randasi, kuriūs czia suraszau: *Ona Zavistauskatē* Suvalku už 5 rubl., *S. Dagilis* Sumu už 2 rubl., *J. Szvedas* Vodžgiriū už 3 r. 25 k., *K. Strazdas* Žēzmariū už 2 r. 35 k.

Kningu spaustuve ir litograpija

Otto v. Mauderodes Tilžėje

prisivelija pagatavonei *spaudos daigtu* taip *lietuviskoje* kaip ir vokiszkoje kalboje geriausiam atlikime ant pigiausių prekiu.

Tieje prėnumeratoriai „Auszros“, kurie už praėjusius metus nėra visus piningus išunte, szirdingai užpraszomi, likusią skolą *veikiausiai* „Auszros“ rėdistei prisiusti. Prėnumeracija už praėjusius metus isznesza 2 rubl. 20 kap. (rekomendavotose gromatose 3 rubl.). Keli tik po 60 k. tejmokėjo, kiti po rublį, kiti po pusantrą rublį. Labai daug piningu reikėjo ant siuntinėjimo iszleisti: kitam ir dvilinkai ir trilinkai buvo reikalas siusti; taigi kasztos ne menkos buvo. *Rėdistė.*

Į t a l p a.

1) *J. Szl.* Debesiu iszsklaidimas, l. 153. — 2) *J. Bs.* Senatvė lapinės kepurės, l. 159. — 3) *Aglė.* Paminėjimas praeities, l. 161. — 4) *J. Bs.* Lietuviu skundas, l. 162. — 5) *Jaksztas.* Giesmė prascziokėlio nemokanczio rasziti, l. 165. — 6) *Gintautis.* Medega trohas statant, l. 166. — 7) *M. Jankus.* Tris garsus kiemai, l. 175. — 8) *Isz Lietuvos,* l. 176. — 9) *At.* Svetur, l. 197. — 10) *Gdl.* Žemaicziu szlovė, 201. — 11) *Birs-tonas.* Knjgos apie Lietuvą, l. 202. — 12) *M. Davainius.* Paaiszkinimas, l. 205. — 13) *Ant. Krisziukaiitis.* Matėmatikiszkas žemės apraszimas, l. 206 — 14) Gromatu skardinė, l. 211. — 15) *Apgarsinimai,* l. 215.

Gromatas, rankraszczius ir piningus į Auszros rėdistę siuncziant reikia szikią antraszą padėti:

Martinas Jankus, Bitenai per Lumpenus
(Lompönen in Ost-Preussen).

Už rėdistę atsako **Martinas Jankus, Bitėnai pas Lumpėnus.**

Rėdikas **Jonas Szliupas.**

Spaudinta už piningus skaititoju „Auszros“ pas
O. v. Mauderodę Tilžėje.